

Державні банки: валіза без ручки

Київ, 2021 рік

Резюме

Мета цього звіту – привернути увагу суспільства до проблем державних банків та ефективності витрат коштів платників податків на фінансування цих банків.

Витрати платників податків на підтримку державних банків за останні 12 років перевищили 370 млрд грн, або більш як \$21 млрд за історичним обмінним курсом.

Це кошти, витрачені з державного бюджету на збільшення статутного капіталу банків, які від самого початку діяльності належали державі. А також тих банків, які було націоналізовано під час фінансових криз 2008–2009 та 2014–2016 років. За відсутності цих витрат банки змушені були б припинити ринкову діяльність через великі накопичені збитки, які були результатом сумнівних рішень власників і менеджерів банків та бездіяльності Національного банку України як регулятора. Ці збитки у підсумку компенсували платники податків.

Із цієї суми **\$7.9 млрд** припадає на витрати, зроблені для того, щоб націоналізовані банки змогли відновити свою діяльність як платоспроможні. **\$7.7 млрд** – пряма підтримка або докапіталізація держбанків – компенсація збитків від сумнівних і, в окремих випадках, політично мотивованих рішень менеджменту. В основному ці збитки виникли через надання кредитів позичальникам, які не мали змоги або бажання повертати держбанкам борги. Ще **\$5.7 млрд** – це витрати на відсотки за цінними паперами, облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), за рахунок випуску яких держава збільшувала статутний капітал банків.

Уряд надалі витрачатиме кошти на державні банки. Такі витрати сягатимуть майже 17 млрд грн (або \$600 млн за поточним обмінним курсом) щороку у 2021–2027 роках.

Ці витрати – відсотки за ОВДП, які Уряд випускав, щоб врятувати банки від неплатоспроможності. Ці витрати будуть навіть за умови, якщо держава більше не націоналізує чи не придбає жоден приватний банк, а ті банки, що перебувають у власності держави, матимуть достатньо прибутків і не потребуватимуть подальшої докапіталізації.

Ця сума може збільшитися, якщо наявні держбанки не підвищать ефективність роботи і не наростять прибутки або якщо держава прямо чи опосередковано не стане акціонером приватного банку. На сьогодні державна Укрпошта має плани придбати діючий приватний банк.

Витрати лише частково компенсуватимуть за рахунок дивідендів від прибутків держбанків. **Всього за останні 12 років дивіденди становили 59.1 млрд грн, або близько 17% суми, витраченої на підтримку державою своїх банків.** Насамперед дивіденди сплачує Приватбанк – єдиний із банків державного сектору, що має прибутковість та операційну ефективність кращі від середніх показників банків з іноземним і приватним українським капіталом.

Ефективність вагової частини витрат на державний банківський сектор сумнівна. З трьох банків, націоналізованих 2009 року, один у підсумку все одно покинув ринок під час кризи 2014–2016 років, ще два держава врятувала суттєвими новими вливаннями капіталу.

Повернення вже витрачених коштів або навіть значущої частини витрачених коштів від прибутків банків або приватизації також малоймовірне. Про це свідчить приклад Укргазбанку. Загалом витрати держави на цей банк упродовж 2009–2020 років перевищили \$1.3 млрд за історичним курсом валют. Під час укладення угоди з продажу 20% банку International Finance Corporation на початку 2021 року 100% капіталу банку було непрямо оцінено в 150 млн євро.

Кілька хвиль докапіталізації Ощадбанку та Укресімбанку у 2015–2017 роках – тих банків, що були державними з моменту заснування – допомогли компенсувати накопичені роками збитки. Завдяки цьому банки втрималися на ринку та уникли порушень вимоги законодавства та Націо-

нального банку України до капіталу. Проте **довгострокові проблеми цих банків – слабка операційна прибутковість, неналежна або відсутня робота з проблемними позичальниками, кредитні політики – лишилися досі не вирішеними**. У результаті банки надалі балансують на межі прибутковості і є одними з найнеефективніших серед великих фінустанов.

Інший наслідок підтримки – розширення присутності держави в банківському секторі. Після націоналізації Приватбанку частка державних установ у чистих активах банків перевищує 50%, у депозитах населення – більш як 60%. Це створює для Уряду як акціонера банків мотивацію використовувати держбанки для вирішення власних поточних проблем. Наприклад, для фінансування дефіциту бюджету або кредитування неприбуткових, але політично значущих проєктів. Цей ризик реалізувався торік. Тоді держбанки загалом скоротили обсяги кредитування бізнесу та населення, проте суттєво наростили вкладення в державні цінні папери.

Постійна грошова підтримка державою банків, крім іншого, створює моральний ризик для їхніх менеджерів. **Знаючи, що в разі проблем з ліквідністю чи капіталом держава надасть банкам необхідні кошти, керівники банків мають слабкі стимули підвищувати прибутковість і конкурувати з приватними банками ринковими методами**. Це і є основною причиною слабкої ефективності та прибутковості цих банків.

Політика, яку держава застосовувала до держбанків упродовж останніх років, потребує перегляду.

Підтримка державою банків, що перебувають у її власності, досі зводиться лише до «заливання грошми». Кошти, які банки отримують від платників податків, дозволяють банкам не порушувати обов'язкові нормативи, встановлені Нацбанком. Проте така підтримка не вирішує довгострокових проблем держбанків.

Ситуація кардинально не змінилася і з приходом нової влади після президентських і парламентських виборів 2019 року. Сприятливі умови роботи банків 2019 року дали змогу уникнути витрат на докапіталізацію, але торік ці витрати відновилися. Реформа корпоративного управління держбанками видається бездоганною з теоретичного погляду. На практиці вона лише розмила відповідальність за діяльність банків між Урядом, Міністерством фінансів і наглядовими радами. 2020 року Уряд знов відтермінував приватизацію держбанків – цього разу до 2025 року.

2021 рік є найбільш успішним роком для держбанків за всі часи їхнього існування. Банки показують високу прибутковість та операційну ефективність. Головною причиною цього стали великі обсяги інвестицій в ОВДП за кошти рефінансування НБУ, надані трьома із чотирьох банків (Ощадбанку, Укрексімбанку та Укргазбанку) під низькі відсотки. Значна процентна маржа від таких операцій стала основним чинником зростання прибутковості та ефективності трьох держбанків. Проте, загальний вплив на кошти держбюджету був мінімальним або відсутнім, адже збільшення доходів держбанків було значною мірою профінансовано збільшенням видатків держави на відсотки за ОВДП.

НБУ вже припинив практику масового рефінансування банків, відтак, у 2022 році держбанки погіршать показники прибутковості та операційної ефективності у порівнянні з 2021 роком.

Якщо політика Уряду не зміниться, витрати держави на банки надалі зростатимуть. Акціонеру держбанків доцільно переглянути ставлення до них і активніше долучатися до вирішення проблемних питань, насамперед з непрацюючими боргами. Пріоритетом для діяльності держбанків доцільно поставити прибутковість, а не виконання ними соціальних функцій.

Зміст

Резюме	2
1. Ціна державних банків для платників податків	5
2. Чому держава витрачає кошти платників податків на банки	9
Кейс: Витрати, які не окуповуються. Що показала угода з приватизації Укргазбанка	9
3. Банки у державній власності	11
4. Націоналізація – основний чинник витрат держави на банківський сектор	13
5. Докапіталізація державних банків	16
6. Витрати на обслуговування ОВДП у капіталі банків	22
7. Державні банки – найбільш і та найменш ефективні	24
Висновки та рекомендації	38
Додаток. Ціна діючих держбанків для платників податків	39

1. Ціна державних банків для платників податків

Прямі витрати коштів платників податків на підтримку державних банків¹ ми поділили на три основні категорії².

1. **Витрати, пов'язані з націоналізацією приватних банків³. За часів існування банківської системи Уряд ухвалював рішення націоналізувати чотири банки.** Останній і найвідоміший випадок – перехід під контроль держави Приватбанку наприкінці 2016 року. Приватні акціонери не мали коштів або бажання вкладати їх у ці банки, проблеми з платоспроможністю націоналізованих банків було вирішено за рахунок надання банкам грошей з Державного бюджету.
2. **Витрати на збільшення статутного капіталу державних банків (докапіталізація).** Це збільшення було необхідне для того, щоб банки могли залишатися платоспроможними та мати достатній запас капіталу для виконання вимог, встановлених НБУ відповідно до Закону України про банки та банківську діяльність. За своєю суттю ці витрати – компенсація збитків, які банки отримали під час перебування в державній власності через ризикові або сумнівні рішення менеджменту.
3. **Витрати на обслуговування цінних паперів, ОВДП, за рахунок яких було здійснено докапіталізацію банків** – і націоналізованих, і тих, що перебували у державній власності впродовж тривалого часу. За цими цінними паперами держава сплачує відсоткові платежі – безпосередньо банкам, якщо вони володіють цими цінними паперами, а також іншим покупцям, які купили частину цих паперів у банків (зокрема НБУ).

Сукупно витрати за цими трьома категоріями впродовж 2008–2020⁴ років становили 370.7 млрд грн, або \$21.4 млрд за історичним обмінним курсом.

Графік 1.1. Обсяги витрат держави на державні банки, 2008–2020

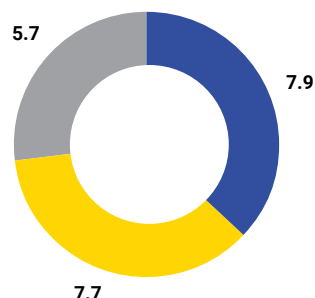
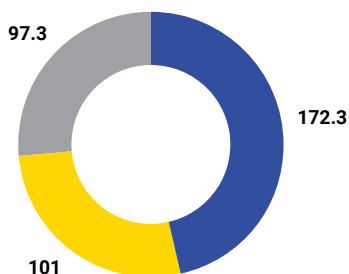
Витрати, млрд грн

Витрати, \$ млрд⁵

■ Витрати, пов'язані з націоналізацією

■ Витрати на докапіталізацію

■ Витрати на відсотки за ОВДП

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки, розрахунки CASE Україна

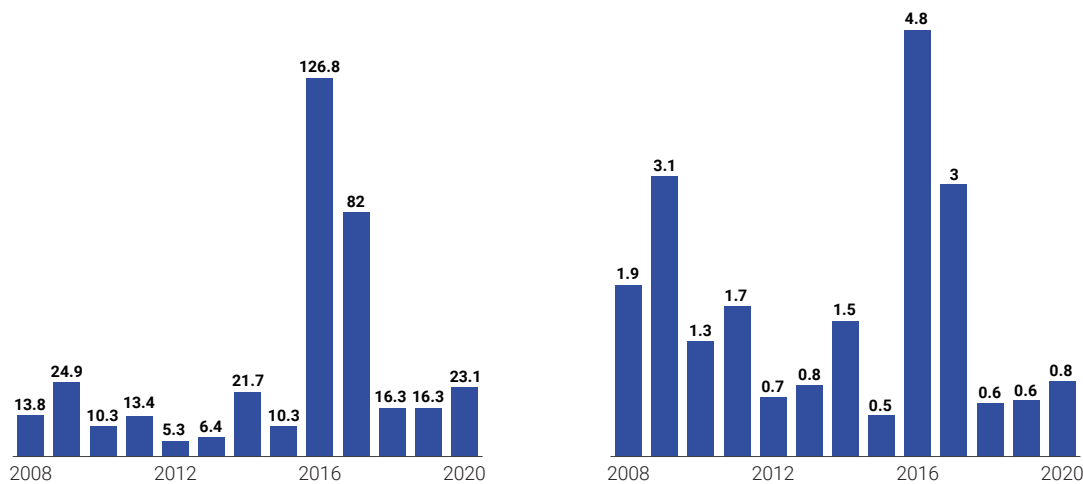
¹ Відповідно до статті 7 Закону України про банки та банківську діяльність, державним банком є банк, 100 відсотків статутного капіталу якого належить державі. Банки, де держава не є єдиним акціонером, класифікують як банки з державною участю. Для цілей цього звіту термін державні банки застосовано до тих банків, де держава володіє більш як 90% акціонерного капіталу та має право вирішального впливу на фінансову, операційну та господарську діяльність.

Найбільші витрати за роками припали на 2009 та 2016 роки, коли Уряд ухвалив рішення про націоналізацію Укргазбанка, Родовід Банка, банка «Київ» і Приватбанка, відповідно. Вагомими були також витрати на докапіталізацію Ощадбанку та Укрексімбанку у 2016–2017 роках. Ці витрати стали результатом накопичених нагромаджених банками непрацюючих кредитів у докризовий період, а також слабкої операційної діяльності цих банків – прибутків від операційної діяльності не вистачало для того, щоб покрити збитки від непрацюючих кредитів, яких банки не визнавали роками.

Графік 1.2. Витрати держави на порятунок і підтримку банків за роками, 2008–2020

Витрати, млрд грн

Витрати, \$ млрд

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки, розрахунки CASE Україна

У розрізі банків найбільш дорого платникам податків коштував Приватбанк. На збільшення його капіталу після націоналізації для того, щоб банк продовжив роботу на ринку, було витрачено 155.4 млрд грн коштів платників податків. Великі витрати здійснено також на підтримку платоспроможності Ощадбанку та Укрексімбанку – їх було докапіталізовано сукупно на 45.9 і 42.6 млрд грн відповідно.

² Докладніше див. «Чому держава витрачає кошти платників податків на банки».

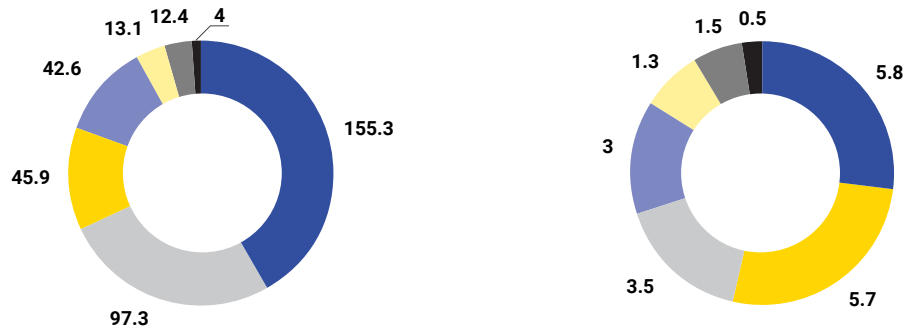
³ До витрат, пов'язаних з націоналізацією, належать витрати на докапіталізацію банків, зроблені Урядом упродовж року, у якому відбувся перехід банку під контроль держави, та наступному. Подальші витрати на збільшення статутного капіталу цих банків ми віднесли до категорії «витрати на докапіталізацію державних банків».

⁴ а) У період з 1991 до 2009 років держава не націоналізувала банки та не здійснювала докапіталізації статутного капіталу банків, що перебували у її власності; б) до цього періоду відсутні публічні дані з випуску та погашення державних цінних паперів і, у окремих випадках, публічна фінансова звітність банків.

⁵ Через суттєву зміну валютного курсу впродовж 2008–2020 років витрати на державну підтримку за кожною з категорій наводимо в гривні та доларах США.

Графік 1.3. Витрати держави на порятунок і підтримку банків у розрізі банків, 2008–2020**Витрати, млрд грн****Витрати, \$ млрд**

Приватбанк Відсотки за ОВДП Ощадбанк
Укрексімбанк Укргазбанк Родовід Банк Інші банки

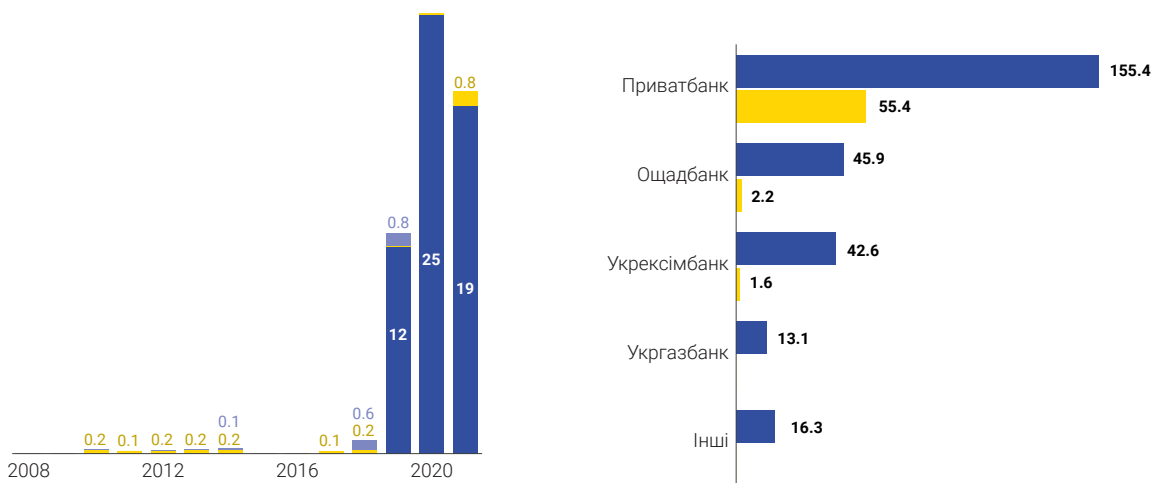
Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки, розрахунки CASE Україна

Дивіденди, які державні банки сплачують державі як акціонеру, компенсують лише невелику частину витрат на підтримку банків. Із 273.4 млрд грн, витрачених на прямі вливання держави в капітал банків, у вигляді дивідендів Державний бюджет у 2008–2021 роках отримав 59.1 млрд грн, або 21.6% (близько 16% у порівнянні з усіма витратами держави, разом із відсотками за ОВДП).

Графік 1.4. Дивіденди, сплачені держбанками, набагато менші від витрат на їхню підтримку**Дивіденди, сплачені державі як частина чистого прибутку державних банків, 2008-2021, млрд грн****Витрати на вливання в капітал банків порівняно з дивідендами, 2008-2021, млрд грн**

Приватбанк Укрексімбанк
Ощадбанк Укргазбанк

Сукупні витрати держави на збільшення капіталу
Дивіденди, сплачені державі

Вказано рік, упродовж якого держбанки перераховували дивіденди (відповідно до результатів діяльності у попередньому році)

Для Приватбанка у 2021 року вказано суму, яку банк має перерахувати до Державного бюджету впродовж року

Джерело: фінансова звітність банків, дані Уряду

До того ж майже всі ці дивіденди (94% загальної суми, сплаченої держбанками впродовж 2008–2021 років, або 55.4 млрд грн) – це дивіденди Приватбанку, сплачені в 2019–2021 роках. Проте ця сума втричі менша від витрат держави, пов’язаних з націоналізацією цього банку.

Навіть якщо Приватбанк збереже виняткову прибутковість, яку він демонструє останні три роки, повністю компенсувати витрати, пов’язані з його націоналізацією (враховуючи відсотки за ОВДП), малоймовірно менш як за 14 років (з урахуванням зміни вартості грошей в часі через інфляцію).

2. Чому держава витрачає кошти платників податків на банки

Витрати держави на підтримку банків, що перебувають у її власності, зумовлені вимогами, встановленими до банків регулятором (Національним банком України) відповідно до Закону про банки⁶). Згідно із цими вимогами банки мають виконувати так звані економічні нормативи, тобто мати достатньо капіталу (здебільшого, коштів акціонерів), щоб бути у змозі під час можливих криз безперервно виконувати вимоги перед вкладниками та залишатися платоспроможними.

У переважній більшості випадків НБУ визнає банк неплатоспроможним, коли той має недостатньо капіталу. Це відбувається з двох основних причин. А) Економічна криза та погіршення фінансового стану позичальників банків, які не можуть віддати кредити. Б) Надмірно ризикові дії менеджерів банків, кредитування фінансово нестійких компаній і вкладення в інші інструменти, які не забезпечують банку належних доходів (наприклад, цінні папери сумнівної якості). Досить часто друга причина зумовлює першу.

У деяких випадках капітал банку може виявитися від'ємним, якщо вартість зобов'язань банку перевищує вартість його активів (це означає: навіть якщо банк продасть усі активи за їхньою балансовою вартістю, цього буде недостатньо, щоб розрахуватися за зобов'язаннями перед вкладниками та іншими кредиторами).

Визнання банку неплатоспроможним означає, що його акціонер не має достатньо коштів для покриття нестачі капіталу. Або ж, маючи кошти, не хоче надавати банку грошову підтримку.

Визнання банку неплатоспроможним означає, що його акціонер не має достатньо коштів для покриття нестачі капіталу. Або ж, маючи кошти, не хоче надавати банку грошову підтримку.

Якщо неплатоспроможним стає або з високою імовірністю стане банк, що має вагомий вплив на фінансову систему країни, уряд може ухвалити рішення про націоналізацію такого банку, тобто про перехід банку у власність держави.

У цьому разі держава – як новий акціонер банку – має профінансувати нестачу капіталу за рахунок коштів Державного бюджету. Цей процес має назву докапіталізація – збільшення розміру капіталу (у вигляді грошових коштів або державних цінних паперів) для того, щоб його значення відповідало вимогам Закону про банки та нормативам, встановленим НБУ.

Таким чином, кошти, витрачені державою на банки, що перебувають у її власності, – це фактично кошти на порятунок банків від неплатоспроможності. Такі витрати недоречно розглядати як інвестиції держави в розвиток банків для подальшого продажу банків приватним інвесторам за більш високі суми.

Кейс: Витрати, які не окуповуються. Що показала угода з приватизації Укргазбанка

25 січня 2021 року Президент і Прем'єр-міністр України оголосили про початок приватизації Укргазбанку, 94% акцій якого належать державі. Інвестором стала International Finance Corporation (IFC, Міжнародна фінансова корпорація).

⁶ Відповідно до вимог Закону про банки та банківську діяльність та Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні № 368 від 28.08.2001, на 1 червня 2021 року до капіталу банків застосовують такі вимоги: мінімальний розмір статутного капіталу – 200 млн грн; норматив достатності регулятивного капіталу – не менш як 10%; норматив достатності основного капіталу – не менш як 7%. Докладніше: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/print>.

Угоду між Міністерством фінансів (яке юридично є акціонером Укргазбанку) та IFC було структуровано у такий спосіб. IFC має надати банку кредит на 30 млн євро, згодом цей кредит може бути конвертовано у статутний капітал банку. Офіційно Міністерство фінансів не уточнює, про який процент капіталу (частку у статутному фонді) йдеться. З публічних джерел (медіа) відомо, що частка, яку планує отримати IFC, становить близько 20% статутного капіталу банку.

Виходячи з цієї інформації, непряма оцінка вартості 100% акцій Укргазбанку має становити 150 млн євро, або 5.14 млрд грн⁷, або близько \$180 млн.

Це у 7.4 рази менше, аніж держава витратила на порятунок банку від неплатоспроможності 2009 року та на підтримку його існування впродовж наступних років. Прямі витрати держави на банк (без урахування відсотків за ОВДП) у 2009–2020 роках становили \$1.35 млрд.

Оцінка вартості Укргазбанку під час структурування угоди з приватизації також важлива через те, що вона задає певний ціновий орієнтир – скільки може коштувати державний банк. Одна з поширених методик швидкої оцінки вартості банку – відношення оцінної ціни угоди до розміру його власного капіталу – мультиплікатор P/Book. У випадку з Укргазбанком, за згаданих параметрів угоди, P/B банку становив 0.54. Тобто банк оцінено приблизно в половину його власного капіталу. Така оцінка вартості (нижча за розмір капіталу) не є винятком за поточних тенденцій на світових та європейських фінансових ринках.

За аналогічним підходом (з урахуванням такого ж значення мультиплікатора), «оцінна вартість» інших великих державних банків могла б становити від \$190 млн до \$1.02 млрд. Що набагато менше від тих витрат, які держава зробила, щоб залишити ці банки на ринку.

Таблиця 2.1. Скільки могли б коштувати держбанки, якби їх оцінювали як Укргазбанк

Банк	Власний капітал, 01/01/2021, \$ млн	«Оцінна вартість» відповідно до параметрів угоди IFC з Міністерством фінансів, \$ млн	Прямі витрати держави, 2008–2020 (без відсотків за ОВДП), \$ млн	Витрати/«Оцінна вартість»
Укргазбанк	304	182	1 348	7.4x
Приватбанк	1 911	1 023	5 779	5.6x
Ощадбанк	781	418	3 494	8.4x
Укрексімбанк	355	190	2 986	15.7x

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки, розрахунки CASE Україна

Цю оцінку не можна вважати коректною й точною, адже вона не враховує індивідуальних особливостей кожного з банків, його бізнес-модель, операційну ефективність і перспективи розвитку. Ці розрахунки наведено лише для ілюстрації тези, що **кошти, які держава витратила на підтримку банків, недоречно розглядати як «інвестиції в розвиток з метою продати дорого»**. Очікувати окупності цих витрат під час приватизації не варто.

⁷ За офіційним курсом валют на 25.01.2021.

3. Банки у державній власності

В Україні **на 1 липня 2021 року працює 4 банки**, в яких частка держави у власності становить 100% або близько 100% та в яких держава має визначальний вплив на операційну діяльність і прийняття ключових рішень (надалі – державні банки). Вони є найбільшими українськими банками за розміром активів, **на них сукупно припадає майже 52% чистих активів** банківської системи⁸.

Два банки з четвірки найбільших – Ощадбанк та Укрексімбанк – держава створила наприкінці 1991 – на початку 1992 років. Ще два – Приватбанк та Укргазбанк – було засновано як приватні, їх контролювали приватні акціонери. Під час двох останніх банківських криз (2008–2009 та 2014–2016 рр.) ці банки стали неплатоспроможними, але держава вирішила повернути їх на ринок. Їх було націоналізовано, а збитки (нестачу капіталу), отримані під час діяльності як приватних банків, покрито за рахунок коштів Державного бюджету.

Таблиця 3.1. Якими банками володіє держава

Банк	Частка держави у власності	Чисті активи, млрд грн*	Частка чистих активів у банківській системі*	# за розміром чистих активів*	Як опинився у державній власності
Приватбанк	100.0%	379.2	20.4%	1	Створено приватними власниками 1992 р.; визнано неплатоспроможним і націоналізовано 2016 р.
Ощадбанк	100.0%	257.7	13.8%	2	Створено на базі установ Ощадбанку СРСР в Україні 1991 р.
Укрексімбанк	100.0%	191.3	10.3%	3	Створено указом Президента 1992 р.
Укргазбанк**	98.9%	134.9	7.2%	4	Створено приватними власниками 1995 р., націоналізовано 2009 р.
Всього		963.4	51.7%		

*на 1 травня 2021 року

**прямо та опосередковано

Джерело: НБУ

Приватбанк та Укргазбанк – не єдині банки, які було націоналізовано; під час кризи 2008–2009 років уряд (на чолі з Юлією Тимошенко) також прийняв рішення про перехід у власність держави ще двох приватних банків, що виявилися неплатоспроможними, – банків «Родовід» і «Київ».

⁸ Докладніше див. розділ «Державні банки – найбільш і найменш ефективні».

Крім націоналізованих, але у підсумку все ж виведених з ринку банків, неплатоспроможним під час останньої кризи було визнано ще один банк, що належав державі, – «Державний земельний банк», створений 2012 року.

Ще один банк, засновником якого були державні органи та установи – «Український банк реконструкції та розвитку», – 2016 року було продано іноземним інвесторам (BOCE Stock Exchange з КНР) на аукціоні. У разі непродажу банку також загрожувала неплатоспроможність через невиконання мінімальних вимог до капіталу, встановлених НБУ.

Інший банк, що був державним банком - «Розрахунковий центр» – фактично не виконував класичних банківських функцій, як-от кредитування бізнесу та населення, комісійне обслуговування, хоча мав ліцензію на проведення банківських операцій. Банк відмовився від ліцензії та з 1 липня 2021 року працює як фінансова компанія.

Таблиця 3.2. Якими банками держава володіла у попередні роки

Банк	Період перебування у державній власності*	Як опинився у державній власності	Поточний стан
Український банк реконструкції та розвитку	2003-2016	Створено Кабінетом Міністрів 2003 р.	100% акцій належить Bohai Commodity Exchange (Гонконг, КНР), яка придбала банк 30 листопада 2016 р. за 82.8 млн грн
Державний земельний банк	2012-2016	Створено Кабінетом Міністрів 2012 р.	Визнано неплатоспроможним 2016 р., ліквідовано 2018 р.
Родовід Банк	2009-2016	Створено приватними власниками 1990 р.; націоналізовано 2009 р.	Визнано неплатоспроможним 2016 р., перебуває у процесі ліквідації
Банк «Київ»	2009-2015	Створено приватними власниками 1995 р., націоналізовано 2009 р.	Ліквідовано 2020 р., активи та зобов'язання передано до Укргазбанку 2015 р.
Розрахунковий центр	2012-2021	Створено 2012 р. на базі Всеукраїнського депозитарію цінних паперів; реорганізовано в банк 2013 р.	З 1 липня 2021 р. припинив банківську діяльність без припинення юридичної особи відповідно до Закону України «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків». Продовжує діяльність як небанківська фінансова установа

*як платоспроможний банк

Джерело: НБУ, ФГВФО, Портал Верховної Ради України, дані банків

Продаж УБРР – це єдиний приклад успішно завершеної приватизації державних банків в Україні за всі роки незалежності. Приватизація Укргазбанку на цей момент перебуває в процесі. За цей же час в Україні відбулося чотири націоналізації великих банків. Два банки, що належали державі, також визнано неплатоспроможними та виведено з ринку. Банк «Київ» приєднано до Укргазбанку, під цю реорганізацію останній було докапіталізовано з Державного бюджету.

4. Націоналізація – основний чинник витрат держави на банківський сектор

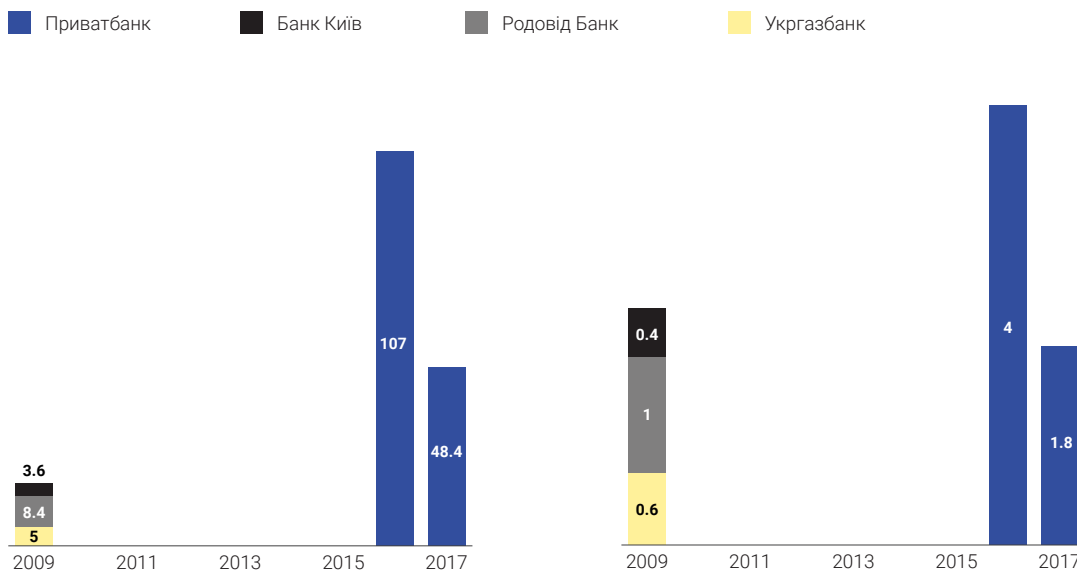
Найбільший складник прямих витрат держави на підтримку банківського сектору – це витрати, пов'язані з націоналізацією приватних банків. Це збитки, які було завдано державі діями колишніх акціонерів і менеджерів цих банків, а також недостатнім контролем за операціями банків регулятором (НБУ). Колишні акціонери банків не мали змоги чи бажання компенсувати ці збитки. Уряд ухвалив рішення про перехід банків до державної власності як альтернативу їхній неплатоспроможності та виведенню з ринку. Компенсація збитків відбулася коштом платників податків.

Загалом витрати, пов'язані з націоналізацією приватних банків у 2009–2017 роках, становили 172 млрд грн, або \$7.9 млрд (за історичним курсом валют).

Графік 4.1. Ціна націоналізації банків для платників податків

Витрати держави, пов'язані з націоналізацією банків, млрд грн

Витрати держави, пов'язані з націоналізацією банків, \$ млрд

До витрат, пов'язаних з націоналізацією, належать витрати на докапіталізацію банків, зроблені урядом упродовж року, у якому відбувся перехід банку під контроль держави, та наступному. Подальші витрати на збільшення статутного капіталу цих банків належать до категорії «витрати на докапіталізацію державних банків».

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки

У новітній історії України держава (Уряд) ухвалювала рішення про націоналізацію чотирьох банків, які належали приватним акціонерам – Укргазбанк, Родовід Банк, банк «Київ» і Приватбанк.

У новітній історії України держава (Уряд) ухвалювала рішення про націоналізацію чотирьох банків, які належали приватним акціонерам – Укргазбанк, Родовід Банк, банк «Київ» і Приватбанк.

Відповідно до чинного законодавства⁹ держава може брати участь у статутному капіталі (тобто купувати) банки за кошти держбюджету або через випуск державних облігацій. Рішення про це приймає Уряд на підставі пропозицій НБУ. Закон не визначає чітких критеріїв, який саме варіант держава має обирати в кожному окремому разі.

Підставою для купівлі державою акцій («входженні в статутний капітал») Укргазбанку, Родовід Банку та банку «Київ» були відповідні висновки, зроблені Експертно-аналітичною радою Кабінету Міністрів. Ці висновки та аргументи, чому він прийняв рішення на користь націоналізації, публічно недоступні.

У випадку Приватбанку аргументом для націоналізації була необхідність забезпечення стабільної роботи фінансової системи¹⁰. На момент націоналізації банк вже було визнано неплатоспроможним і до того ж він був найбільшим у країні за обсягом залучених у населення коштів.

Неплатоспроможність Приватбанку, своєю чергою, стала результатом його вкрай ризикової кредитної політики та бездіяльності регулятора. **Банк багато років поспіль надавав кредити компаніям, що не мали змоги їх віддати. Коли наставав термін погашення, Приватбанк перекредитовував ці компанії або надавав нові кредити іншим компаніям, які погашали кредити попередніх позичальників (надавали безповоротну фінансову допомогу).** До всього вартість забезпечення за такими кредитами у багатьох випадках було оцінено некоректно. Це давало змогу банку технічно уникати збитків («формування резервів») під час кредитування позичальників неналежної якості. Національний банк бачив такі практики, але не вимагав від нього належного контролю ризиків, як того вимагали тодішні банківські регуляції.

Після діагностики Національним банком активів осіб, пов'язаних із Приватбанком 2016 року, було виявлено, що 97% його корпоративного кредитного портфеля припадало на акціонерів та інших осіб, пов'язаних з банком.

Під час перевірки НБУ якості активів банку та стрес-тесту 2015 року виявлено його значну потребу в капіталі. Тодішні його акціонери взяли зобов'язання надати банку капітал, але не зробили цього. Натомість упродовж 2016 року потреба банку в капіталі додатково зросла. Порушення банком нормативних актів НБУ та вимог законодавства (Закон України про банки та банківську діяльність) стало причиною визнання банку неплатоспроможним і запровадження тимчасової адміністрації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Націоналізація проблемного або неплатоспроможного банку призводить до додаткових і зазвичай непередбачуваних витрат коштів платників податків. Це витрати не на процес націоналізації як такий, а на покриття вже завданих чи очікуваних збитків, через які банк став проблемним або неплатоспроможним.

Цих витрат можна було б уникнути (або суттєво зменшити), якби регулятор належним чином виконував функції з банківського нагляду в роки, що передували націоналізаціям. Зокрема оперативніше виявляв би накопичення ризиків у банку та втрутився б на тому етапі, коли націоналізацію можна було здійснити з меншими витратами державних коштів або взагалі обійтися без націоналізації (наприклад, приєднанням до іншого банку).

⁹ Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31 жовтня 2008 року.

¹⁰ «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи». Постанова КМУ від 18 грудня 2016 р. № 961.

Більша частина цих витрат у національній валюті, 155 млрд грн зі 172 млрд, або 90%, припадає на витрати, пов'язані з націоналізацією Приватбанку у 2016 році. У доларовому еквіваленті (за історичним курсом) частка цих витрат менш вагома: \$5.8 млрд з \$7.9 млрд, або 73%. Решту 27%, або \$2.1 млрд було спрямовано на відновлення капіталу трьох банків, націоналізованих у 2009 році – Родоводу, Укргазбанку та банку «Київ». Загалом витрати на перехід цих трьох банків під контроль держави становили 1.8% ВВП відповідного року; для порівняння: аналогічний показник для Приватбанку становив 4.5% ВВП 2016 року та 1.6% ВВП 2017 року.

Націоналізація неплатоспроможного банку – це додаткові витрати платників податків на покриття збитків, які вже понесено банком.

На відміну від Приватбанку, націоналізація якого диктувалася економічною логікою – банкрутство найбільшого банку могло викликати «ефект доміно» та призвести до паніки й відпливу коштів із банківської системи, – три банки, що перейшли у власність держави 2009 року, не були системно важливими¹¹.

Не зважаючи на великі вливання коштів платників податків, банки, які перейшли до державної власності, генерували збитки та потребували додаткових вливань капіталу. Менеджмент не зміг повернути їх до прибуткової операційної діяльності. «Родовід» і «Київ» у підсумку було виведено з ринку. Укргазбанку довелося надавати додатково чималі обсяги капіталу 2015 року (3.2 млрд грн, або \$136 млн за історичним курсом) – інакше банк також довелося б виводити з ринку через нестачу капіталу.

Під час фінансової кризи 2014–2016 років «Родовід» було визнано неплатоспроможним і відправлено на ліквідацію. Активи та зобов'язання банку «Київ» 2015 року було передано Укргазбанку, до того ж Укргазбанк додатково отримав з бюджету 632 млн грн для докапіталізації (на покриття різниці між вартістю отриманих активів і зобов'язань банку «Київ»). «Рішення про націоналізацію трьох банків під час кризи 2008/2009 років – приклад неефективних державних рішень у сфері роботи із неплатоспроможними банками. Фіскальні витрати на порятунок банків у кілька разів перевищили можливі збитки держави від вчасної ліквідації цих установ», – ідеться у Звіті про фінансову стабільність Національного банку України за червень 2016 року¹².

¹¹ Системну важливість банків визначає НБУ.

¹² <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2016-roku>, с. 57.

5. Докапіталізація державних банків

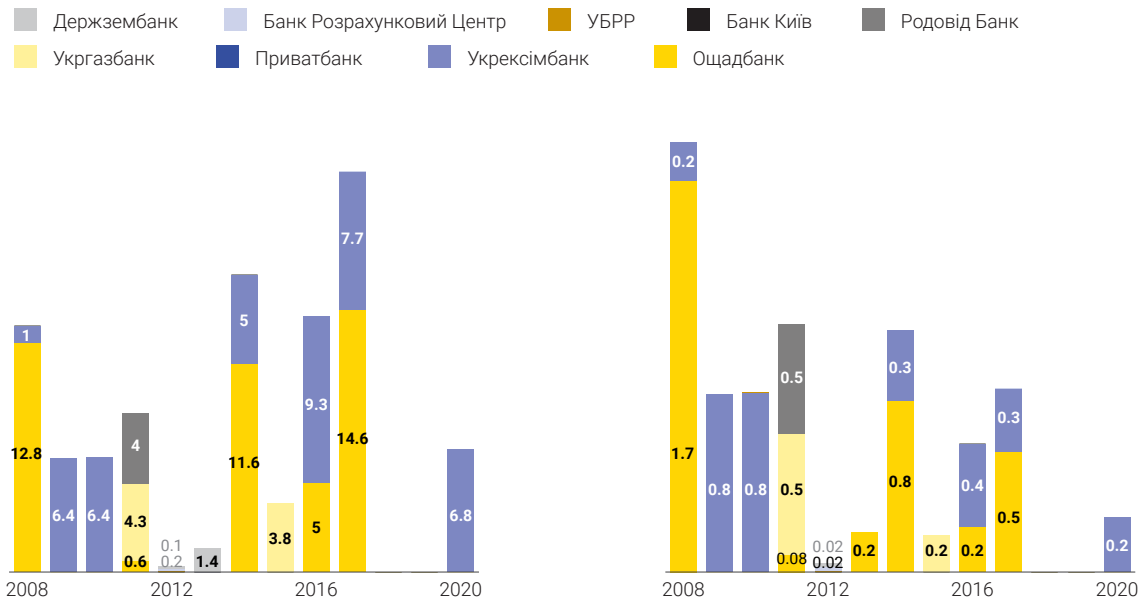
Другий значний чинник витрат платників податків на підтримку державних банків – витрати на докапіталізацію, тобто збільшення капіталу банків коштами Державного бюджету. Ідеться про банки, які від самого початку діяльності перебували у державній власності або були націоналізовані, але не спромоглися відновити стабільну операційну діяльність під час перебування під контролем Уряду/Міністерства фінансів. Як і в разі з приватними банками, що їх було націоналізовано, причиною потреби у вливанні капіталу від акціонера (тобто держави) були отримані банками збитки.

Сукупні витрати на докапіталізацію державних банків упродовж 2009–2020 років становили 101 млрд грн, або \$7.7 млрд за історичним обмінним курсом.

Графік 5.1. Витрати держави на докапіталізацію державних банків за роками

Витрати держави на докапіталізацію банків, млрд грн

Витрати держави на докапіталізацію банків, \$ млрд

До витрат, пов'язаних з націоналізацією, належать витрати на докапіталізацію банків, зроблені упродовж року, у якому відбувся перехід банку під контроль держави, та наступному. Подальші витрати на збільшення статутного капіталу цих банків належать до категорії «витрати на докапіталізацію державних банків».

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки

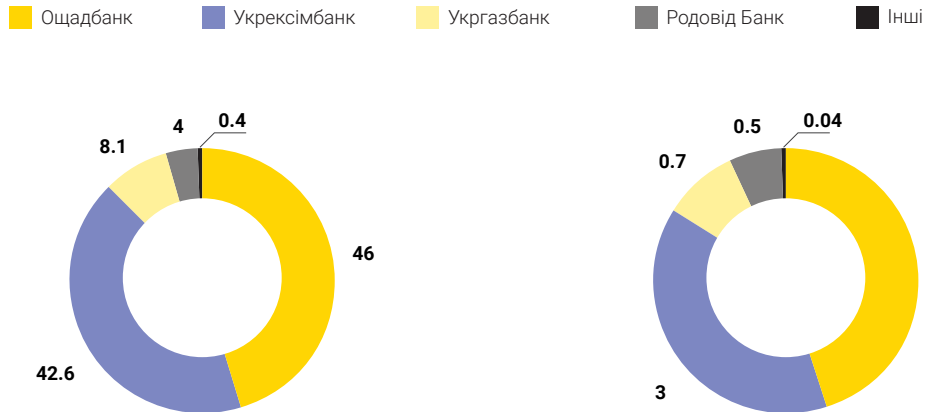
У розрізі банків найбільша частина видатків на докапіталізацію припала на Ощадбанк та Укрексімбанк. Сукупно вони отримали 45.9 млрд грн і 42.6 млрд грн відповідно, або \$3.5 млрд та \$3.0 млрд за історичним обмінним курсом.

Ощадбанк отримав від держави сукупно 45 млрд грн або \$3.5 млрд. Укрексімбанк – 43 млрд грн або \$3.0 млрд.

Графік 5.2. Витрати держави на докапіталізацію державних банків за банками, 2008–2020

Витрати держави на докапіталізацію банків, млрд грн

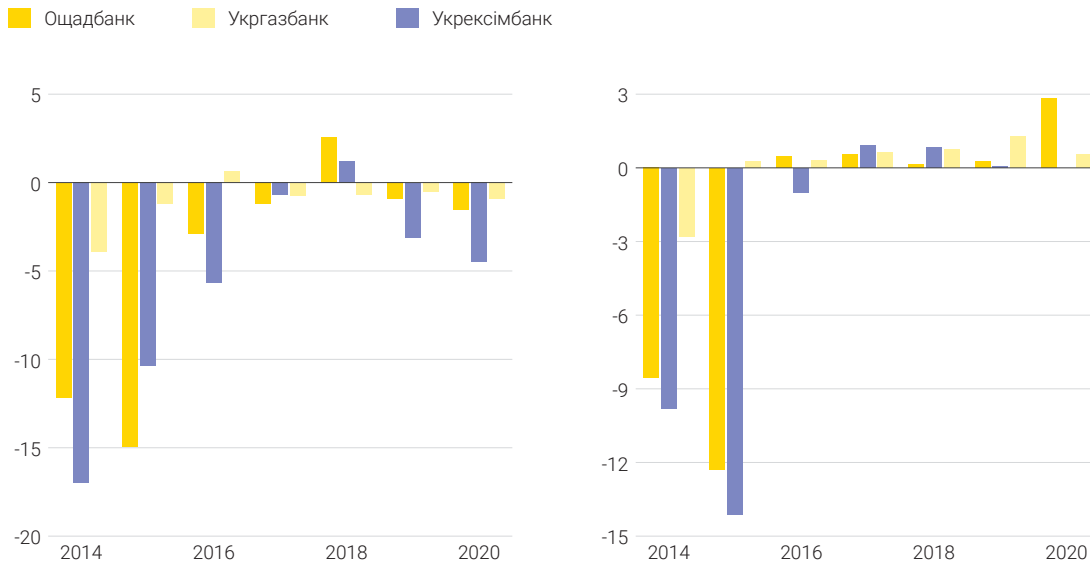
Витрати держави на докапіталізацію банків, \$ млрд

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки

Кошти платників податків, які держава витратила на банки в її власності, аналогічно витратам на націоналізацію приватних банків, були потрібні для того, щоб банки не було визнано неплатоспроможними через нестачу капіталу. Причина нестачі капіталу та згодом постійної потреби в додаткових вливаннях капіталу від держави – значні збитки, яких банки зазнають внаслідок низької якості кредитного портфеля та слабкої операційної ефективності.

Низька якість кредитних портфелів означає, що чимала частина позичальників перестають обслуговувати кредити, узяті в державних банках (а також у роки, коли ці банки ще не перебували у державній власності). Згодом банки мають визнавати ці кредити непрацюючими та робити відповідні відрахування в резерви під очікувані і понесені збитки. Операційного прибутку до відрахувань у резерви, тобто прибутку від «рутинних» операцій банків, як-от кредитування, операції з державними цінними паперами, комісійне обслуговування, торговельні операції та ін., було недостатньо, щоб компенсувати збитки від визнання реальної якості кредитного портфеля. Саме великі відрахування в резерви впродовж 2014–2017 років зумовили значну збитковість трьох найбільших державних банків – Ощадбанку, Укрексімбанку та Укргазбанку. Протягом цього часу сукупний збиток цих банків становив 47.6 млн грн.

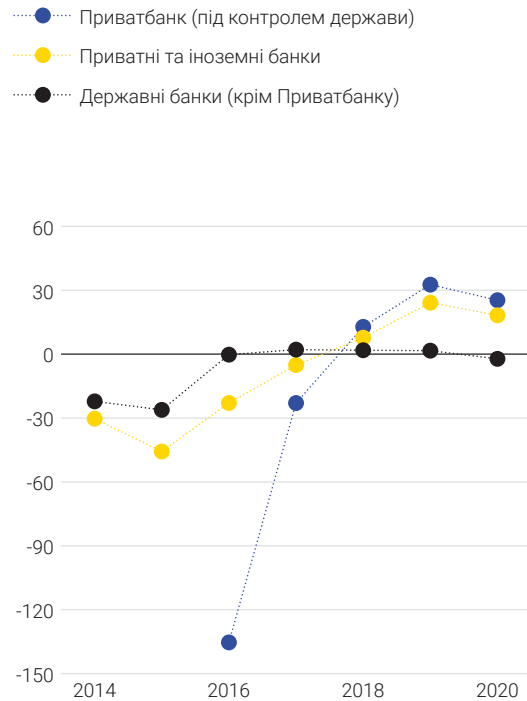
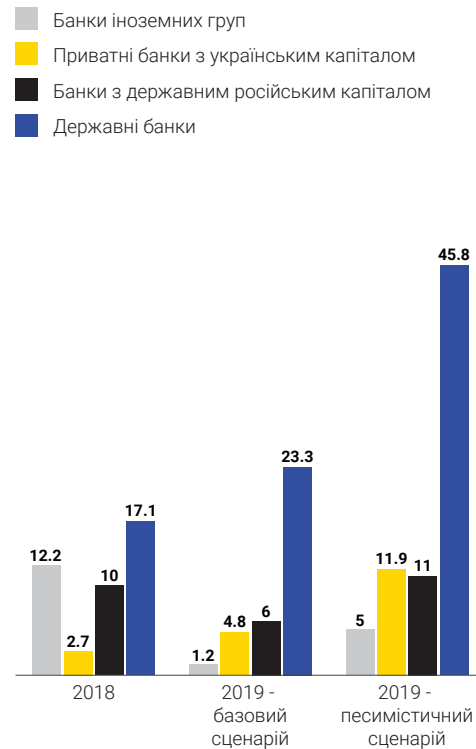
Графік 5.3. Відрахування до резервів за кредитами та прибутковість державних банків, 2014–2020**Відрахування до резервів під заборгованість за кредитами трьох державних банків, млрд грн****Фінансовий результат (чистий прибуток або збиток) трьох державних банків, \$ млрд**

Джерело: НБУ

Історична статистика свідчить, що державні банки набагато вразливіші до криз порівняно з приватними. 2014 року на 7 державних банків (з 158 діючих банків на кінець року) припало 42% всіх чистих збитків сектору. 2015 року – 6 держбанків отримали 26 млрд збитків (36% всіх збитків сектору), решта 103 банки – 46 млрд грн.

| Державні банки набагато вразливіші до криз, ніж з приватні.

Навіть попри великі обсяги докапіталізацій у 2014–2017 роках, держбанки все одно залишаються чутливішими до потенційних криз, аніж приватні. Результати стрес-тестувань банків, які НБУ проводив у 2018 та 2019 роках, засвідчили, що **в разі настання кризових явищ саме держбанки потребуватимуть найбільше капіталу з-поміж усіх груп банків**. 2018 року сукупна потреба в капіталі трьох держбанків (Ощадбанку, Укрексімбанку та Укргазбанку) за підсумками стрес-тестів становила 17 млрд грн, або 41% усієї потреби в капіталі 24 найбільших банків. За стрес-тестуванням 2019 року оцінка потреб у капіталі цих же банків становила 23 млрд грн, або 66% потреб усіх найбільших банків (за песимістичним сценарієм – 46 млрд грн, або 62% потреб усіх найбільших банків).

Графік 5.4. Вразливість державних банків до минулих і потенційних криз. Державні банки – найбільш вразливі**Фінансовий результат (чистий прибуток або збиток) груп банків, 2014 – 11М2020, млрд грн****Потреба банків у капіталі за підсумками стрес-тестувань НБУ, 2018–2019, млрд грн**

Чистий збиток Приватбанку 2016 р. – 135 309 млн грн, 2017 р. – 22 922 млн грн (на кінець років, коли Приватбанк перебував у власності держави)

Джерело: НБУ

Надмірна вразливість держбанків до криз і згодом постійна потреба в допомозі коштами платників податків зумовлені трьома факторами, властивими діяльності саме державних банків.

- 1. Політично мотивоване кредитування, тобто обслуговування потреб Уряду.** Держава часто використовує банки у власності як інструменти для вирішення поточних питань, таких як кредитування власних проектів і компаній, фінансування дефіциту Держбюджету. Поточне законодавство та норми НБУ дозволяють робити це без порушення економічних нормативів НБУ, які обмежують кредитування пов'язаних з банками осіб: державні компанії, які кредитуються у держбанках, не вважаються пов'язаними особами держбанків (хоча по суті є пов'язаними особами, бо мають спільного акціонера). Те саме стосується й купівлі держбанками цінних паперів уряду – таку діяльність регламентують лише внутрішні політики банків, які також затверджує акціонер (тобто Уряд). Відтак, держбанки у теорії можуть кредитувати державний сектор майже необмежено.

Політично мотивоване кредитування, тобто надання кредитів проектам із сумнівною економічною ефективністю та компаніям, які не мають змоги отримати фінансування від приватних банків чи іноземних інвесторів через слабку платоспроможність, своєю чергою, має такі негативні наслідки:

- низька операційна ефективність держбанків через «неринкові» (занизькі) процентні ставки, тобто такі, які не відповідають реальному профілю ризику таких позичальників;

- у разі банкрутства чи ліквідації певної держкомпанії з політичних причин – прямі збитки держбанку (відомий публічний випадок – банкрутство компанії «Вугілля України», внаслідок чого один із держбанків отримав близько 7 млрд грн збитків);
- «ефект витіснення»: кошти держбанків спрямовують на фінансування державних компаній чи проектів замість кредитування приватних проектів із вищими ефективністю та прибутковістю.

Держава часто використовує банки у власності як інструменти для вирішення поточних питань, таких як кредитування власних проектів і компаній, фінансування дефіциту Держбюджету.

2. Моральний ризик (moral hazard) – менеджери державних банків схильні ухвалювати сумнівні та ризикові рішення, сподіваючись, що в разі збитків їх компенсують коштом Державного бюджету (тобто платників податків). На практиці менеджери держбанків менш мотивовані на дії, що забезпечують високу прибутковість, аніж менеджери приватних банків. До дій, спричинених моральним ризиком, належать:

- Слабкі стандарти ризик-менеджменту: держбанки більш охоче, аніж приватні банки, надають кредити бізнесам зі слабкою платоспроможністю, або навіть тим, хто не має змоги обслуговувати заборгованість. Часто це є кредити компаніям, чиї власники близькі до чинної влади або до чинного менеджменту держбанків. У окремих випадках держбанки надавали кредити (у межах кредитних ліній) навіть позичальникам, які не обслуговували власних боргів, мотивуючи такі свої дії наявністю угоди, згідно з якою вони повинні надати ці кошти (незважаючи на те, що позичальник зі свого боку вже порушив умови угоди).
- Слабка претензійно-позовна робота з позичальниками, що не обслуговують своїх кредитів. Держбанки менш охоче, порівняно з приватними, звертають стягнення на майно, надане як забезпечення, коли кредити перестають обслуговувати. Здебільшого держбанки воліють чекати, доки проблемний боржник сам відновить платежі, та зволікають зі стягненням забезпечення – таку заборгованість лише обліковують як непрацюючу, без активних дій із вирішення проблеми. Непоодинокі випадки, коли одна й та сама бізнес-група чи компанія належним чином обслуговує борги у приватних чи іноземних банках, але відмовляється платити державним банкам. Це призводить до додаткових збитків держбанків, адже вартість заставного майна з часом зменшується (за чинними правилами НБУ, упродовж чотирьох років після визнання кредиту непрацюючим вартість застави за цим кредитом зменшується до нуля, згодом відсутність роботи з недобросовісними позичальниками призводить до додаткових збитків банків).
- Завищення реального розміру ризиків за кредитами, які обслуговують належним чином. Тобто завищення очікуваних збитків для отримання від Уряду додаткового капіталу як компенсацію цих збитків.
- Залучення фондування (депозитів, єврооблігацій, коштів МФО та ін.) на неринкових умовах. З огляду на постійну підтримку Урядом найбільших держбанків (докапіталізації) ризики неплатоспроможності цих банків мінімальні, як і ризики бізнесу та населення втратити кошти, позичені цим банкам. У випадку з Ощадбанком ці ризики взагалі відсутні для фізичних осіб, бо згідно із Законом про банки 100% вкладень населення в Ощадбанк гарантовано державою. Водночас держбанки залучають кошти на середньоринкових умовах або навіть дорожче, аніж у середньому за ринком. Це негативно впливає на процентну маржу, а згодом і на прибутковість банків (докладніше див. Графік 6.8).

На практиці менеджери держбанків менш мотивовані на дії, що забезпечують високу прибутковість, аніж менеджери приватних банків.

- 3. Обмеженість можливості впливу регулятора на держбанки.** НБУ як регулятор має інструментарій впливу на банки, коли останні занижують ризики. Це вимоги дотримуватися кредитний ризик (пруденційні резерви), штрафи, обмеження на залучення депозитів чи надання кредитів та ін. Держбанки ж, навпаки, почасти не занижують, а завищують реальні ризики, маючи на меті отримати від акціонера капітал. Таким чином, наявні заходи впливу НБУ не завжди працюють. Заходи впливу у вигляді обмежень на залучення депозитів чи надання кредитів також важко застосувати на практиці через імовірний спротив держави як акціонера, адже це ускладнить або унеможливить виконання держбанками своїх так званих соціальних функцій. Фактично єдиний доступний НБУ інструмент впливу на держбанки на сьогодні – це «вербальні інтервенції» (наприклад, НБУ може рекомендувати держбанкам знижувати ставки залучення коштів або активніше працювати з недобросовісними позичальниками). Проте ці рекомендації не обов'язкові до виконання: НБУ як регулятор не має права напряму втручатися в операційну діяльність банків.

Державні банки можуть завищувати очікувані збитки, щоб отримати від Уряду додаткові кошти.

Крім того, держава як акціонер держбанків у окремих випадках може чинити тиск на НБУ, вимагаючи від регулятора надавати держбанкам певні преференції та дозволи, що стосуються кредитування державних компаній. Або навіть змінити регуляції для всієї банківської системи таким чином, щоб державні банки могли не порушувати економічних нормативів під час здійснення політично важливих угод.

Єдиний доступний НБУ інструмент впливу на держбанки на сьогодні – це рекомендації та вербальні інтервенції.

Усі три наведені проблеми/ризики – політично мотивоване кредитування, моральний ризик менеджменту та обмеженість впливу регулятора – випливають із самої структури власності цих банків і методів управління державою своєю власністю. Ці ризики зберігатимуться доти, доки Уряд сприйматиме держбанки як інструмент досягнення власних (короткострокових або стратегічних) цілей та як установи, що зорієнтовані на виконання певних «соціальних функцій», а не на максимізацію прибутку. Позбутися цих ризиків, а згодом і подальших докапіталізацій, можливо після повної або часткової приватизації, коли в банків з'явиться інвестор, зацікавлений у максимізації прибутку. До того часу банки продовжуватимуть витрачати кошти держбюджету (тобто платників податків) навіть за відсутності криз.

Три проблеми держбанків – політично мотивоване кредитування, моральний ризик менеджменту та обмеженість впливу регулятора – результат самої структури власності.

6. Витрати на обслуговування ОВДП у капіталі банків

Третій найбільший складник прямих витрат державних коштів на підтримку банків – відсотки за державними цінними паперами, якими було докапіталізовано держбанки у 2013–2020 роках. Для збільшення капіталу цих банків Уряд випускав облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), які обмінював на додатково випущені акції банків. До 2011 року Уряд та Нацбанк не вдовзі після докапіталізації викупали ці ОВДП у банків («монетизували ОВДП»). Це мало додатковий негативний вплив на інфляцію та обмінний курс – монетизація ОВДП фактично є прямою емісією гривні.

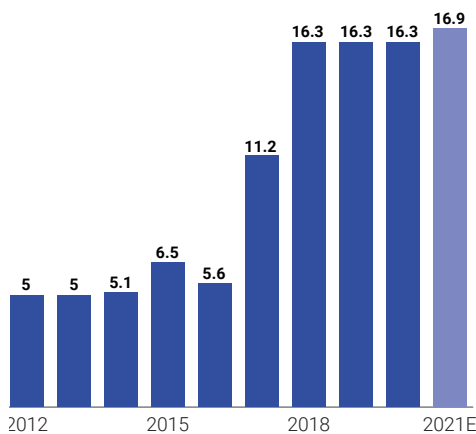
Після 2011 року НБУ та Уряд не викуповують ОВДП, якими докапіталізовано банки. Ці папери залишаються в розпорядженні банків, які мають змогу тримати їх у портфелі й отримувати відсотки, або продати та спрямувати отримані кошти на іншу діяльність (кредитування та ін.)

Уряд виплачує відсоткові платежі за цими паперами.

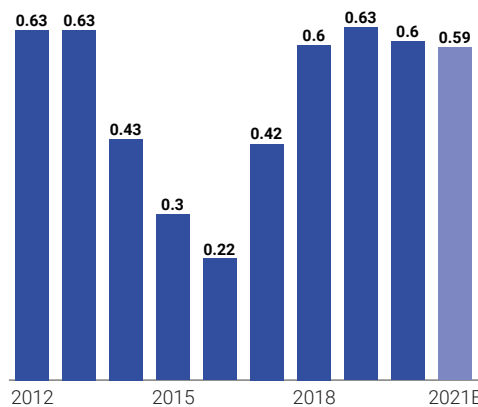
Загальна сума витрат на обслуговування цих ОВДП (так званих капітальних ОВДП) упродовж 2009–2020 років становила близько 97.3 млрд грн, або близько \$5.7 млрд за історичним обмінним курсом.

Графік 6.1. Витрати держави на обслуговування ОВДП, якими було докапіталізовано банки, 2012–2021Е

Витрати, млрд грн

Витрати, \$ млрд

Джерело: НБУ, Міністерство фінансів, банки, розрахунки та оцінка CASE Україна

Фінальним отримувачем цих платежів держави не обов'язково є самі банки. Докапіталізація за рахунок випуску нових акцій банку та обміну їх на ОВДП означає, що банк збільшує капітал і водночас зростає обсяг його активів – за рахунок отриманих державних цінних паперів у власний портфель. Банк може тримати ці папери до погашення та впродовж часу обігу цих ОВДП отримувати відсотки за ними. Альтернатива - чи продати ці ОВДП сторонньому покупцеві – іншим банкам, фізичним особам або нерезидентам. Таким чином, якщо банк продав частину ОВДП, якими його було докапіталізовано, він не є фінальним отримувачем відсоткових платежів. Проте ці витрати все одно належать до прямих витрат держави на підтримку банків.

Кожна нова докапіталізація банків збільшує обсяг витрат держави на обслуговування «капітальних ОВДП». **Упродовж 2018–2020 років ці витрати становили близько 16.3 млрд грн щороку. 2021 року витрати збільшаться до 16.9 млрд грн** через те, що Уряд у вересні 2020 року докапіталізував Укресімбанк додатково на 6.8 млрд грн – відсотки за цими ОВДП уряд сплачує з I півріччя 2021 року. Навіть за відсутності нових докапіталізацій банків така сума щорічних витрат збережеться щонайменше до 2027 року.

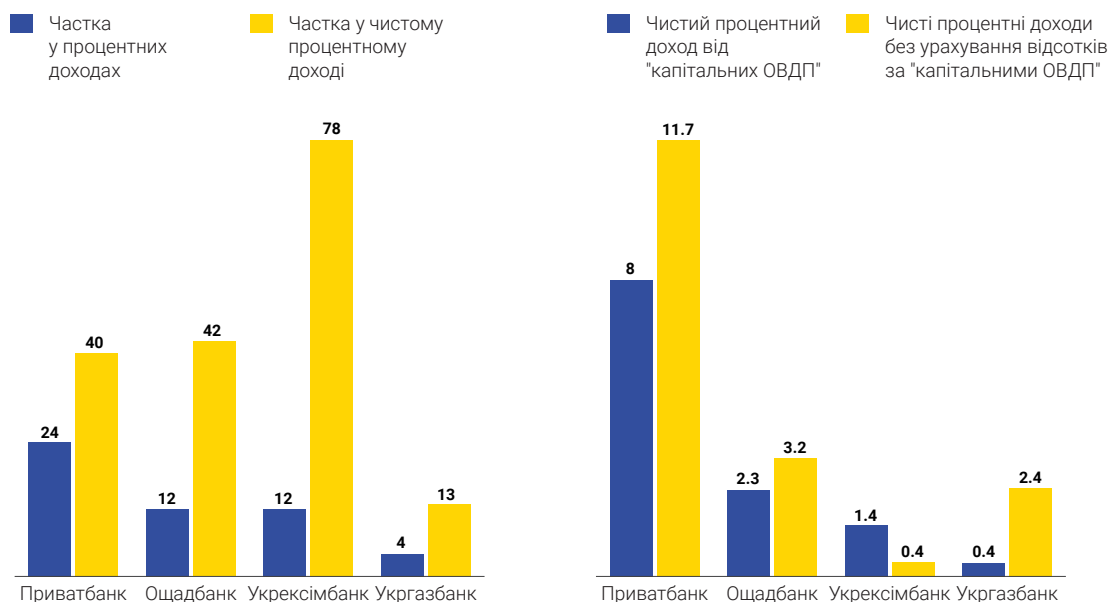
На практиці держбанки, за винятком Приватбанку, тримають «капітальні ОВДП» в портфелі власних ЦП у повному обсязі та отримують за ними відсотки. Частково це зумовлено умовами випуску таких ОВДП – їхня дохідність нижча, аніж у ОВДП (терміном обігу більше 5 років), що Міністерство фінансів продає на первинному ринку. Крім того, частина ОВДП, якими Ощадбанк, Укресімбанк і Приватбанк було докапіталізовано у 2016–2017 роках, не мають або мають обмежений ринок збуту – це ОВДП, номінальна вартість яких прив'язана до курсу іноземної валюти, але відсотки зафіксовано у гривні.

Відсоткові платежі, отримувані державними банками від ОВДП, якими їх було докапіталізовано, суттєво впливають на прибутковість цих банків. Оцінно, державні банки у 2019 та 2020 роках отримували щороку близько 12 млрд грн відсоткових доходів від «капітальних ОВДП». Це близько 16% усіх процентних доходів чотирьох держбанків. Або більше 40% отриманого держбанками чистого процентного доходу (банки не залучають додаткового фондування на придбання «капітальних ОВДП», тож ці відсоткові платежі є фактично гарантованим «пасивним доходом») 2019 року.

Графік 6.2: Вплив доходів від «капітальних ОВДП» на процентні доходи державних банків, 2019

Співвідношення відсоткових доходів від «капітальних ОВДП» до процентних доходів державних банків, %

Складники чистого процентного доходу державних банків, млрд грн

Джерело: НБУ, банки, розрахунки CASE Україна

Найбільше співвідношення доходів від «капітальних ОВДП» до чистого процентного доходу мають Укресімбанк та Ощадбанк – 78% і 42% відповідно. Враховуючи великі адміністративні та операційні витрати цих банків, без доходів від «капітальних ОВДП» ці банки у 2019 та 2020 роках, найімовірніше, були б операційно збитковими та мали б негативний фінансовий результат (чистий збиток) за підсумками 2019 року.

7. Державні банки – найбільші та найменш ефективні

Державні банки, на які припадає більше половини активів і майже 60% депозитів банківської системи, менш прибуткові та менш ефективні, ніж приватні та іноземні. Виняток – Приватбанк, який порівняно недавно перейшов під контроль держави. Менша дохідність держбанків зумовлена насамперед значними обсягами кредитування Уряду (ОВДП у портфелі банків), що мають меншу дохідність, ніж кредитні операції. Тимчасом як вартість залучених держбанками коштів порівняна з тією, за якою гроші позичають приватні банки, та перевищує вартість запозичень іноземних банків.

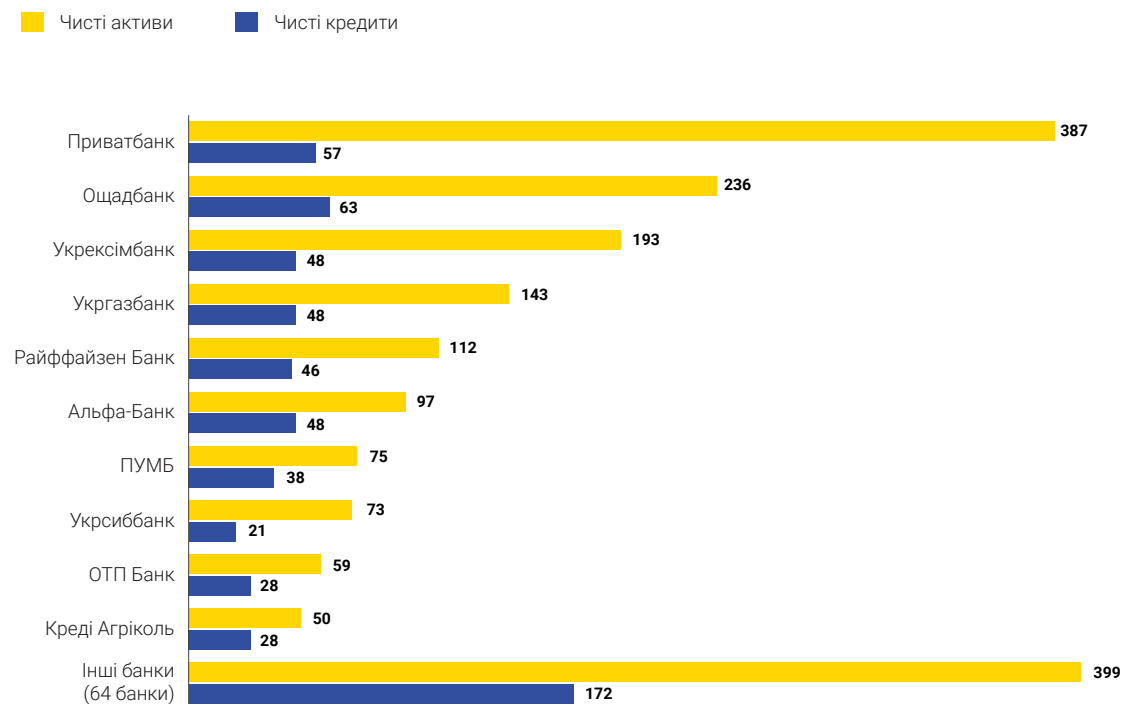
Така ситуація не відповідає профілю ризику держбанків. Ризики втратити кошти, позичені великим державним, мінімальні або відсутні, тож вартість фондування для держбанків має бути суттєво нижчою. Держбанкам також властиві великі обсяги накопиченої минулими роками непрацюючої заборгованості – вони менш охоче працюють із проблемними та недобросовісними позичальниками, ніж приватні банки. Фактично єдиний дієвий інструмент зі зниження обсягів непрацюючих кредитів для держбанків – це списання таких кредитів замість роботи з позичальниками та стягнення забезпечення.

Ситуація зі слабкою ефективністю, прибутковістю, непрацюючими боргами держбанків не змінюється вже багато років попри зусилля Уряду з реформування держбанків. Які, своєю чергою, почасти декларативні й полягають лише у зміні структури управління держбанками, а не у вирішенні проблем по суті. Без зміни підходів акціонера до вирішення проблем держбанків вони надалі працюватимуть на межі прибутковості та потребуватимуть додаткових витрат платників податків на їхню підтримку. Уряду доцільно змінити підходи до управління банками у своїй власності, перефокусувати контроль з формальної структури управління на прибутковість і контроль морального ризику менеджерів банків.

Державні банки домінують на українському ринку. Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк та Укргазбанк посідають перші чотири позиції за розміром чистих активів з великим відривом від решти. Чисті активи четвертого за активами банку – державного Укргазбанку – на 21% більші, ніж у п'ятого за цим показником банку, Райффайзен Банка: 144 млрд грн проти 119 млрд грн (на 1 травня 2021 року).

Разом на державні банки припадає 52% чистих активів і 55% загальних активів банківської системи.

Разом на державні банки припадає 52% чистих активів і 55% загальних активів банківської системи.

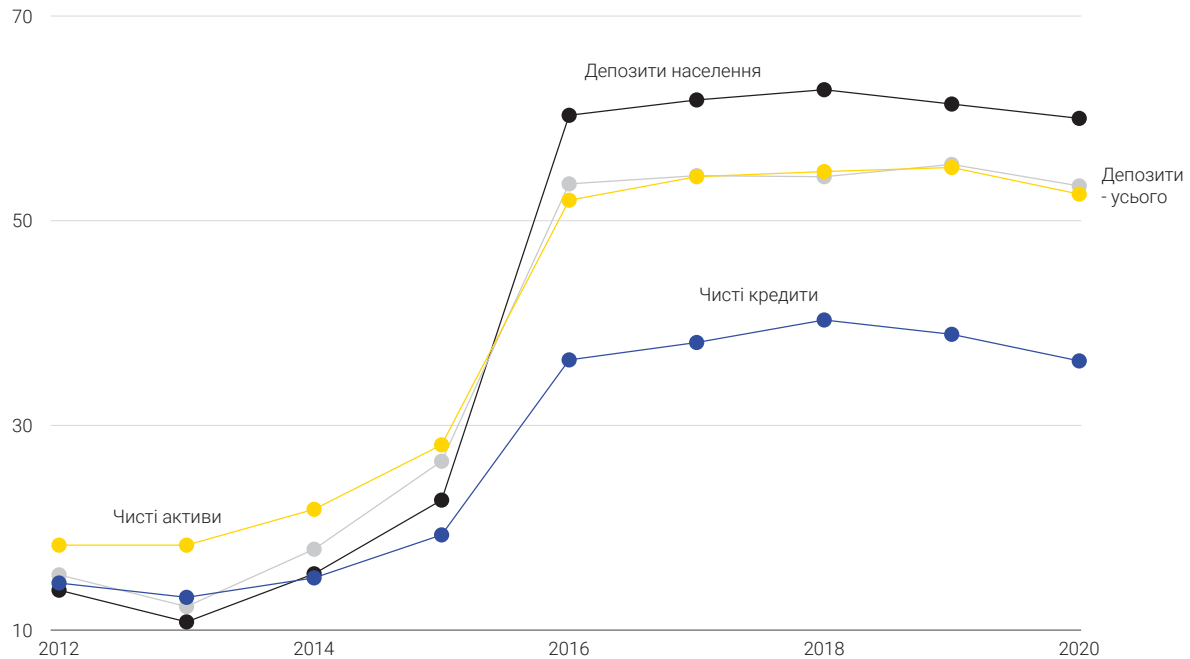
Графік 7.1. Найбільші банки за розміром чистих активів**Чисті активи та чисті кредити найбільших українських банків, 1/1/2021, млрд грн**

Джерело: НБУ

Така ситуація склалася після кризи 2014–2016 років, коли позиції держбанків на ринку дуже посилилися. Внаслідок банкрутств більш як 80 банків за цей період державні банки суттєво збільшили ринкову частку, зокрема завдяки «статистичному ефекту» виведення банків з ринку. Під час гострої фази кризи та непевності вкладників у стійкості практично всіх банків держбанки відіграли роль «рятівної гавані». Вкладники вважали Ощадбанк та Укрексімбанк великими установами зі 100% державним капіталом, менш ризиковими, ніж приватні банки – сподіваючись, що держава надасть цим банкам підтримку в разі суттєвих проблем з капіталом чи ліквідністю (що й сталося – обсяги докапіталізації Ощадбанку та Укрексімбанку у 2014–2016 роках були найбільшими серед усіх банків). Особливо це стосувалося Ощадбанку, всі вклади населення в якому, згідно із Законом про банки, гарантовано державою в повному обсязі (в інших банках гарантована сума під час кризи була обмежена 200 тис. грн).

Графік 7.2. Позиції державних банків на ринку

Частка державних банків у активах, кредитах і депозитах банківської системи, 2012–2020 (на кінець періоду)

Джерело: НБУ

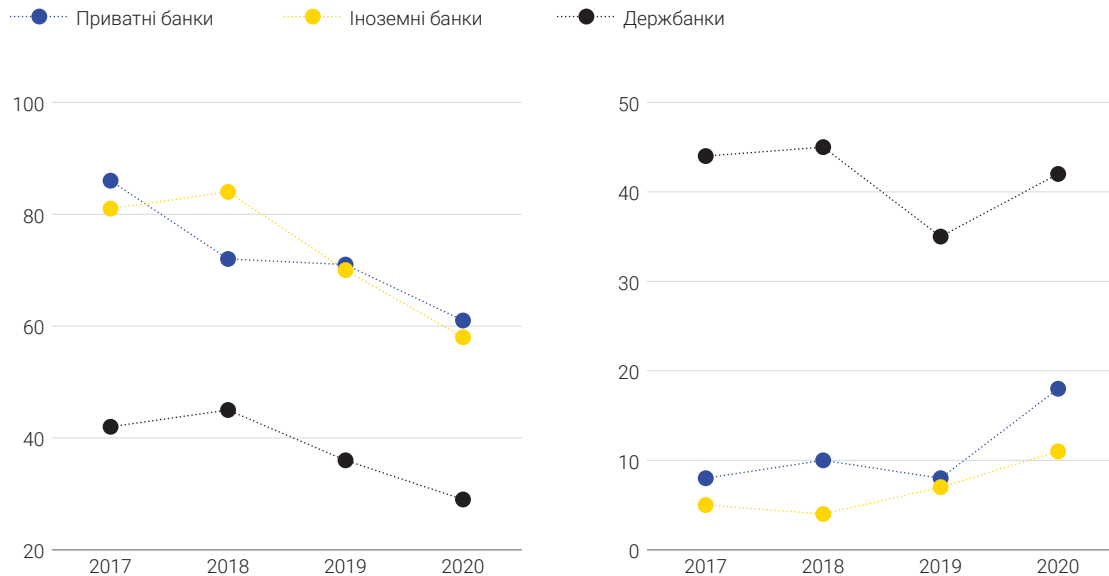
Після визнання Приватбанку неплатоспроможним і його переходу до державної власності наприкінці 2016 року частка державних банків у активах і депозитах системи перевищила 50%. Концентрація зростала і наступні два роки. Лише 2019 року частка держбанків в активах і депозитах почала зменшуватися. Тенденція тривала і 2020 року, приватні та іноземні банки активніше залучали депозити населення, аніж державні.

За лідерства держбанків на ринку депозитів частка кредитів, наданих держбанками населенню та бізнесу, набагато менша. Держбанки менш схильні кредитувати бізнес і населення, аніж приватні та іноземні: співвідношення чистих кредитів до депозитів у держбанків (30% на початок 2021 року) вдвічі нижче, аніж у приватних та іноземних (58% і 61% відповідно).

Держбанки менш схильні кредитувати бізнес і населення, аніж приватні та іноземні.

Велику частину залучених на ринку коштів вони вкладають у менш ризикові інструменти, як-от державні та квазідержавні цінні папери (переважно ОВДП). Частка ОВДП в активах держбанків суттєво перевищує аналогічний показник для приватних та іноземних банків, чийі можливості вкладати вільні кошти в ОВДП зазвичай обмежені внутрішніми політиками ризик-менеджменту. Це стосується насамперед іноземних банків, що мають обмеження від материнських структур за обсягом вкладень у цінні папери держав без інвестиційного рейтингу¹³.

¹³ Інвестиційним є рейтинг не нижче BBB – за класифікацією Fitch, Україна має рейтинг В, тобто на чотири щаблі нижче.

Графік 7.3. Державні банки менш схильні кредитувати, аніж приватні та іноземні**Співвідношення кредитів до депозитів за групами банків****Частка ОВДП у чистих активах за групами банків**

Дані на кінець періоду

Джерело: НБУ, розрахунки CASE Україна

Концентрація державних банків на цінних паперах видається завищеною, якщо порівняти розміри портфелів ОВДП з обсягами чистих кредитів (кредитів, скорегованих на резерви під очікувані збитки). Навіть без «капітальних ОВДП» у держбанків співвідношення ОВДП до чистих кредитів Ощадбанку та Укргазбанку (на початок 2021 року) наближалось до 100%. У Приватбанку цей показник перевищує 100%, але це пояснюється тим, що банк після 2016 року фактично почав кредитування бізнесу «з чистого аркуша» після того, як попередні власники відмовилися обслуговувати взяті кредити, і майже всі ці позики фактично повністю було зарезервовано.

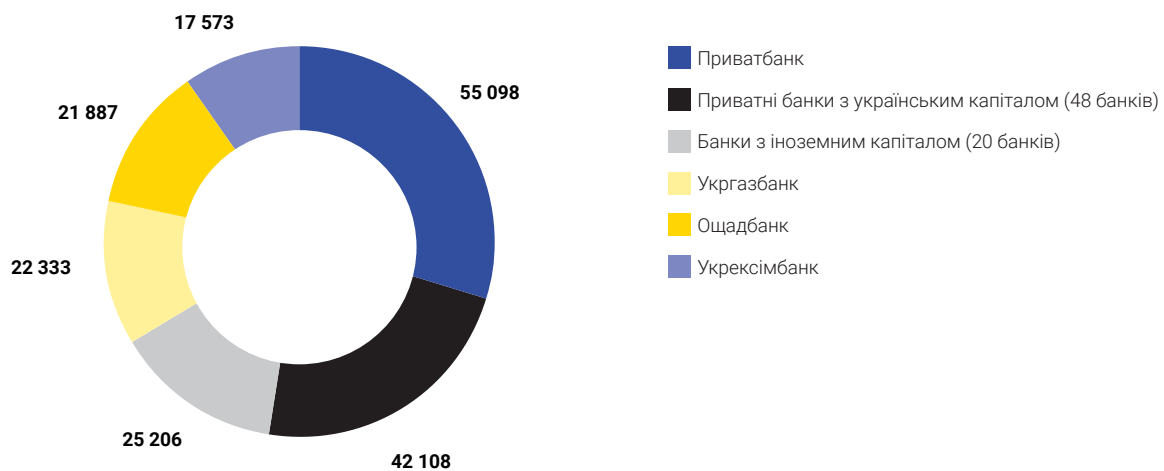
Зазвичай такі високі показники властиві спеціалізованим банкам, чиї бізнес-моделі полягають у торгівлі цінними паперами, або невеликим за розміром банкам. Для порівняння: у найбільшого з іноземних банків – Райффайзен Банка – цей показник становив 26%, у найбільшого з приватних українських банків – ПУМБ – 37%¹⁴.

Апетит держбанків до ОВДП особливо зріс 2020 року¹⁵, коли обсяг урядових цінних паперів в їхніх портфелях збільшився сукупно на 117 млрд грн, або на 41%. Особливо відчутним був приріст ОВДП в Укргазбанку – +109%, тобто більш як удвічі.

Апетит держбанків до ОВДП особливо зріс 2020 року: +117 млрд грн

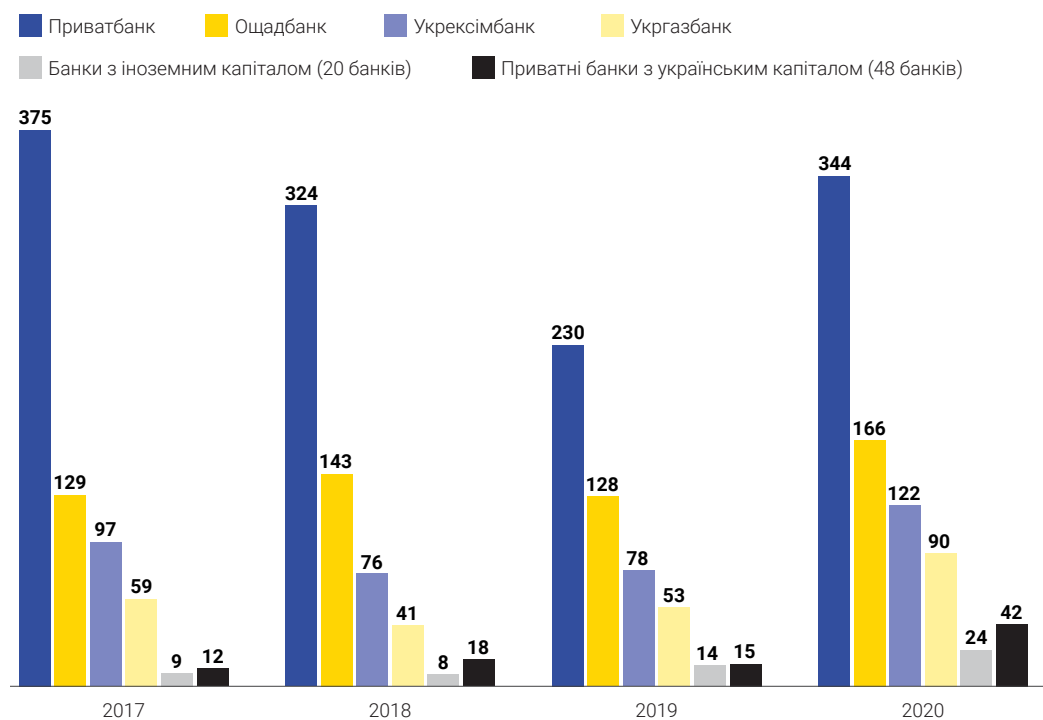
¹⁴ На 1 січня 2021 року.¹⁵ За 12 місяців 2020 року.

Графік 7.4. Портфель ОВДП держбанків 2020 року перевищив обсяги наданих ними кредитів
Приріст ОВДП у портфелях державних банків і груп банків за 2020 рік, млрд грн

Джерело: НБУ, розрахунки CASE Україна

Співвідношення ОВДП та чистих кредитів банків, 2018–2020 (на кінець періоду), %

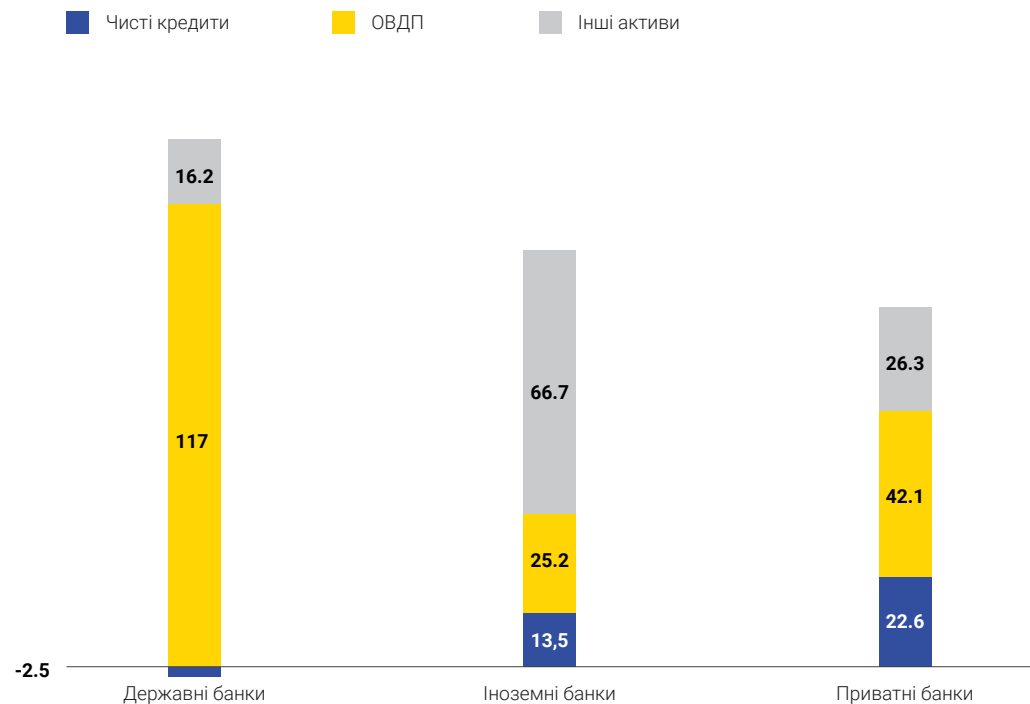
Джерело: НБУ, розрахунки CASE Україна

За той же період обсяги чистих кредитів населенню та бізнесу в державних банках скоротилися, навіть незважаючи на активну участь держбанків у державній програмі кредитування малого та середнього бізнесу «5-7-9». У гривневому еквіваленті (тобто без впливу зміни курсу валют)

скорочення становило 2.5 млрд грн, з урахуванням курсових ефектів скорочення було більшим (обсяг валютних кредитів у гривневому еквіваленті зріс через зростання курсу, тимчасом як обсяги гривневих кредитів держбанків скоротилися на 12 млрд грн). Водночас приватні та іноземні банки, навпаки, збільшили кредитні портфелі на 11 та 24 млрд грн відповідно.

Графік 7.5. Державні банки 2020 року кредитували Уряд і скорочували кредитування бізнесу та населення

Зміна (приріст чи зменшення) складників чистих активів банків, 2020, млрд грн

Джерело: НБУ, розрахунки CASE Україна

Високі обсяги вкладень державних банків в ОВДП частково можна пояснити їхніми більш консервативними, порівняно з приватними банками, стандартами ризик-менеджменту. Державні банки традиційно мають менший апетит до ризику, аніж приватні, такладають більше коштів у малоризикові інструменти, такі як урядові цінні папери.

З іншого боку, один із традиційних аргументів на користь державних банків – здійснення ними так званого контрциклічного кредитування. Під час криз, коли приватні банки менш схильні кредитувати бізнес і населення, аніж у період зростання, саме державні банки можуть брати на себе функцію стимулювання кредитування задля пом'якшення кризових явищ в економіці та більш швидкого переходу до економічного відновлення.

У 2020 році держбанки де-факто працювали як агенти з розміщення державного боргу – це не є основною функцією банкінгу.

Великі вкладення держбанків в ОВДП під час поточної кризи та одночасне падіння обсягу чистих кредитів (за паралельного зростання кредитування приватними банками) свідчать, що державні банки 2020 року не виконували цієї функції. Так само, як не виконували й класичних для банків функцій посередника між бізнесом, що потребує коштів на розвиток, і домогосподарствами та бізнесом, що мають наявні вільні кошти. Натомість держбанки де-факто були агентами з розміщення державного боргу, що не належить до основних функцій банкінгу.

В цілому державні банки менш прибуткові та менш ефективні, аніж приватні чи іноземні. Це особливо стосується тих банків, що перебувають під контролем держави впродовж тривалого часу – Ощадбанку, Укрексімбанку, які були державними з початку діяльності. Приватбанк, що став державним порівняно недавно, навпаки, після переходу під контроль держави є найприбутковішим та одним із найбільш ефективних банків у системі. Укргазбанк, який перебуває під контролем держави з 2009 року, загалом має операційну ефективність, порівняну з тою, що демонструють приватні українські банки.

Ощадбанк та Укрексімбанк мають найнижчі показники операційної ефективності з-поміж великих банків. Ключовий показник, що характеризує операційну ефективність банків, CIR (Cost-to-Income Ratio, відношення операційних витрат до операційних доходів), для цих двох банків стабільно перевищує 70% (рівень, що вважається достатнім для отримання банками чистого прибутку). В окремі роки CIR держбанків перевищує 100%. Тобто доходів банків від кредитування, комісійного обслуговування, торгівлі та ін. не вистачає навіть на покриття витрат на персонал та утримання офісів.

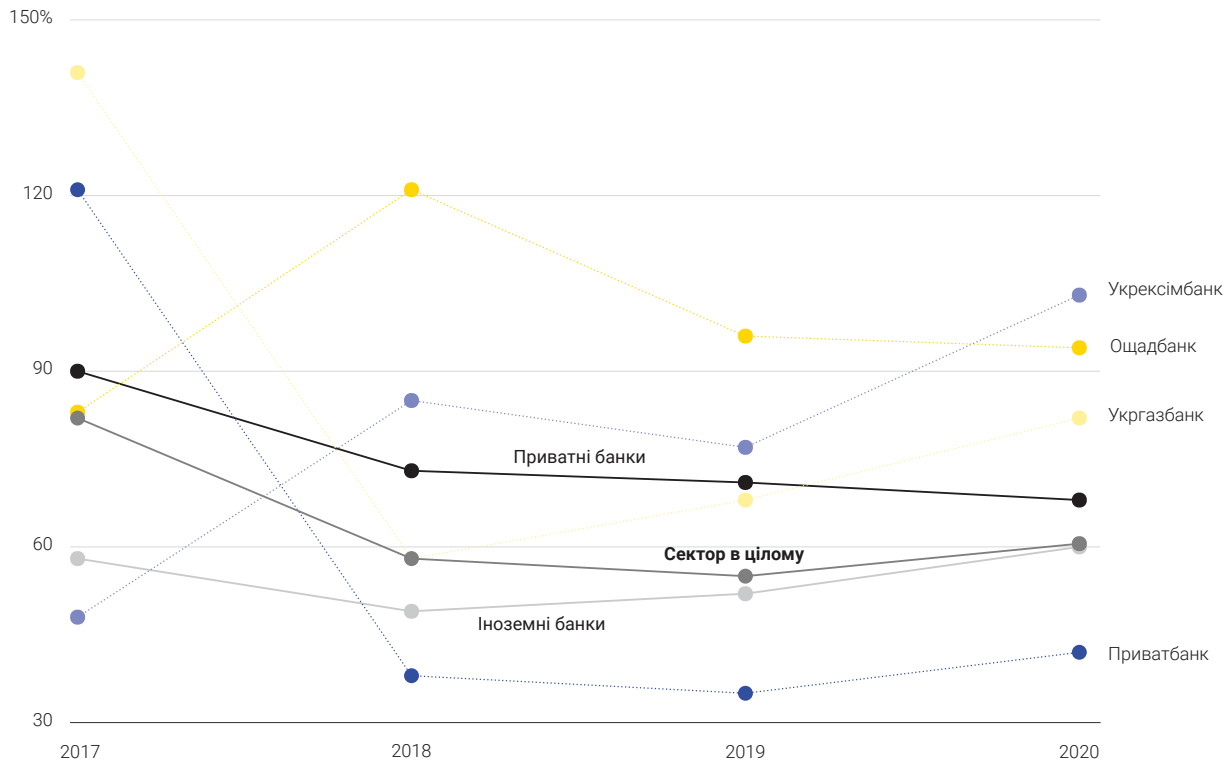
Як приклад, CIR Укрексімбанку за підсумками 2020 року становив 102.9%¹⁶. Це означає: для того, щоб заробити одну гривню доходу, банк мав витратити близько 1.03 гривні на залучення коштів, персонал, утримання офісу та інше – без урахування додаткових відрахувань до резервів під очікувані збитки та інших неопераційних витрат.

Для того, щоб заробити 1 гривню, Укрексімбанк 2020 року витрачав 1 грн 3 копійки.

¹⁶ Без урахування впливу валютних переоцінок і переоцінок «капітальних ОВДП», номінованих в іноземній валюті. З урахуванням такого впливу показник CIR за 2020 рік становив 155%.

Графік 7.6. Держбанки мають нижчу операційну ефективність, ніж приватні та іноземні банки

**Відношення операційних доходів до операційних витрат (Cost-to-Income Ratio, CIR)
для окремих державних банків і груп банків, 2017–2020***

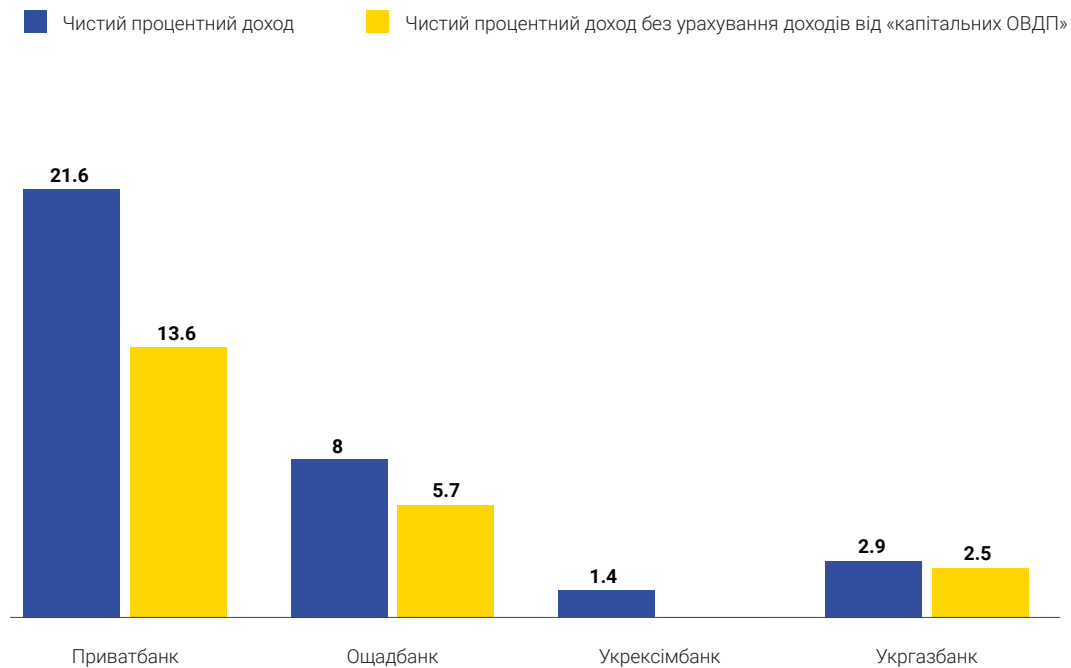
*До операційних доходів віднесено чистий процентний доход, чистий комісійний доход, торговий результат (без урахування валютних переоцінок) та інші операційні доходи, до операційних витрат – адміністративні витрати, витрати на персонал, інші операційні витрати.

Використані дані наглядової статистики НБУ. Дані з фінансової звітності банків за МСФО можуть відрізнятися через урахування валютних переоцінок та неповторюваних доходів/витрат.

Джерело: НБУ, банки, розрахунки CASE Україна

Операційна ефективність Ощадбанку та Укресімбанку низька, навіть незважаючи на вагомий обсяг «пасивних доходів» – відсотків «капітальних ОВДП». Велику частину таких цінних паперів – в основному це прив'язані до курсу валюти облігації з низькою дохідністю – банки тримають на балансі до погашення через обмеженість кола потенційних покупців. Таким чином, банки отримують гарантований «пасивний дохід» у вигляді купонних платежів без додаткових витрат на фондування (не залучають кошти для купівлі таких облігацій, відтак, отримують відповідні процентні доходи без жодних процентних витрат).

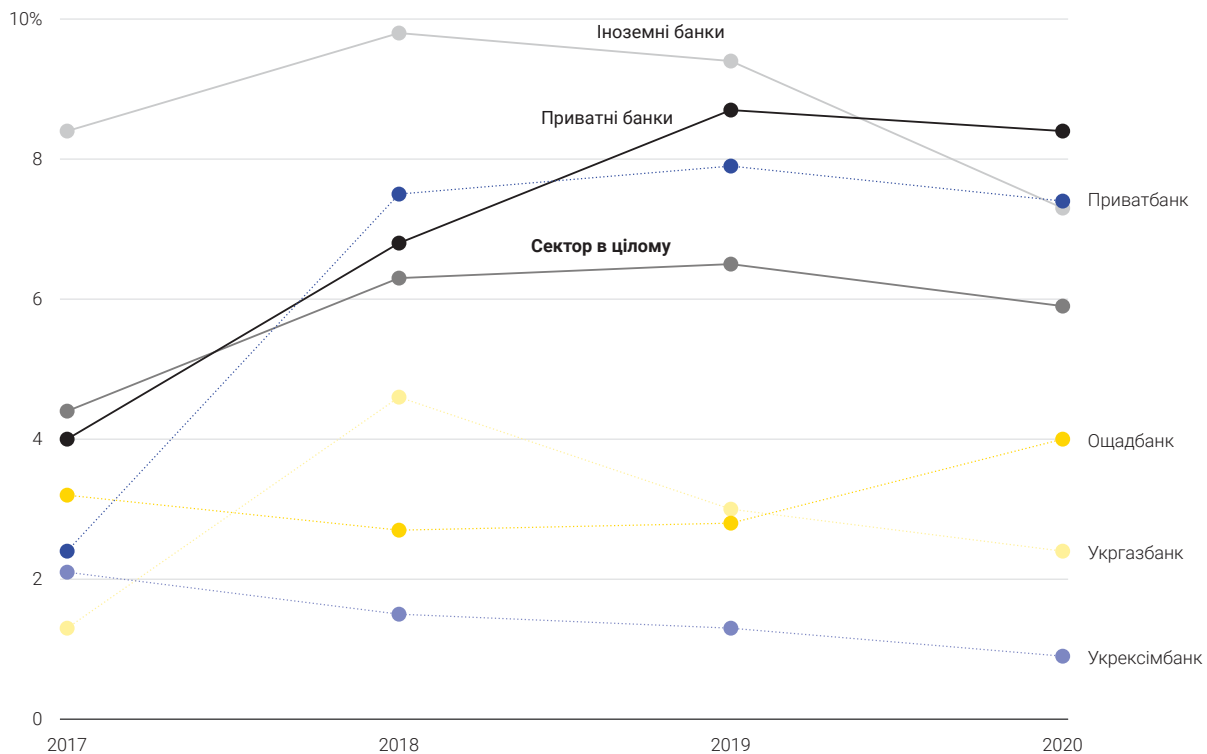
Укресімбанк без урахування доходів від «капітальних ОВДП» 2020 року мав від'ємний чистий процентний дохід – різницю між процентними надходженнями та процентними витратами. Тобто основна діяльність банку – надання позик бізнесу, населенню та Уряду – завдає банкові збитків.

Графік 7.7. Скільки держбанки заробили на кредитуванні 2020 року**Чистий процентний дохід державних банків, 2020, млрд грн**

Джерело: НБУ, банки, розрахунки та оцінка CASE Україна

Низька операційна ефективність Ощадбанку та Укрексімбанку – результат завищеної вартості фонування цих банків. Їхня чиста процентна маржа (дохідність, яку приносять процентні операції, такі як кредитування та купівля цінних паперів) – удвічі-втричі нижча, ніж у приватних та іноземних банків (0.8%–4% 2020 року проти 7.5%–8.5%). Винятком є Приватбанк, проте і його показники дохідності за останні роки нижчі, ніж у банків, що належать приватним власникам – українським та іноземним.

Графік 7.8. Держбанки приносять акціонерам меншу дохідність, ніж приватні та іноземні
Чиста процентна маржа (NIM) найбільших державних банків і груп банків, 2017–2020

Джерело: НБУ, банки, розрахунки CASE Україна

Аналогічно процентні спреди – різниця між вартістю наданих кредитів і дохідністю інвестицій у цінні папери та вартістю залучених коштів (у бізнесу, населення, державних установ) – для них одні з найнижчих на ринку.

Така ситуація зумовлена водночас двома факторами. По-перше, дохідність кредитування держбанків нижча, ніж у приватних та іноземних установ, – це частково пояснюється великими обсягами кредитування Уряду, ставки за ОВДП нижче ставок за кредитами.

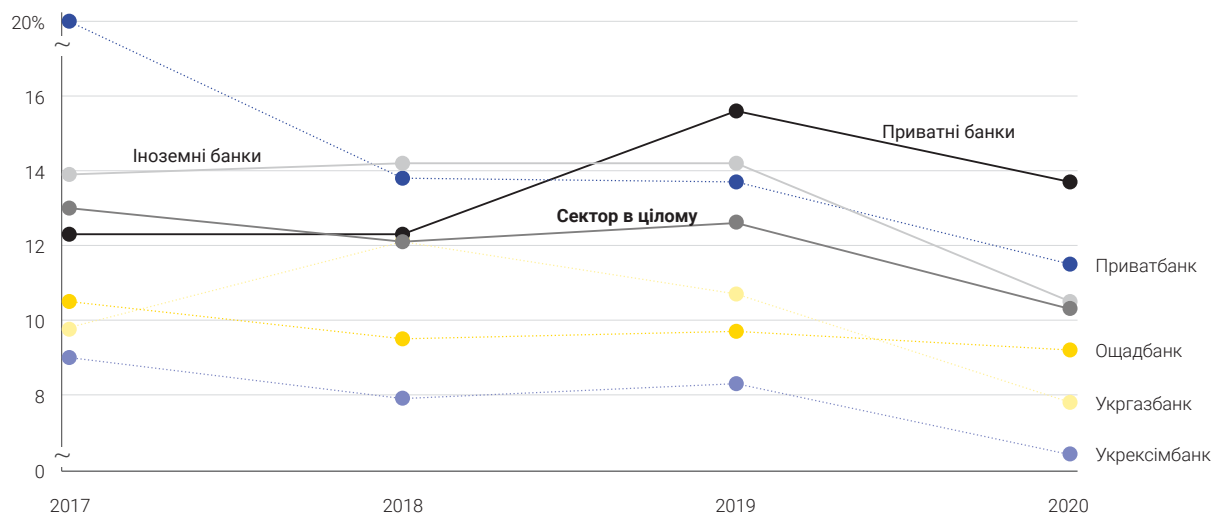
По-друге, умови, на яких банки залучають кошти в бізнесу та населення, зіставні з умовами, які пропонують приватні банки. До всього ризик визнання цих банків неплатоспроможними, а згодом і ризик втрати вкладниками наданих банку коштів набагато нижчий, ніж у приватних банків. Умови депозитів у державних банках не відповідають їхньому профілю ризику. Це стосується насамперед Ощадбанку: відповідно до Закону про банки, 100% коштів фізосіб гарантує держава. Навіть у разі, якщо банк збанкрутує, населення отримає свої депозити в повному обсязі.

Державні банки кредитують дешевше, ніж приватні, але гроші залучають на співставних умовах.

Фактично державні банки, крім Приватбанку, «позичають дорого, кредитують дешево».

Графік 7.9. «Позичати дорого, кредитувати дешево». Середня вартість залучених коштів і середня доходність наданих позик за групами банків

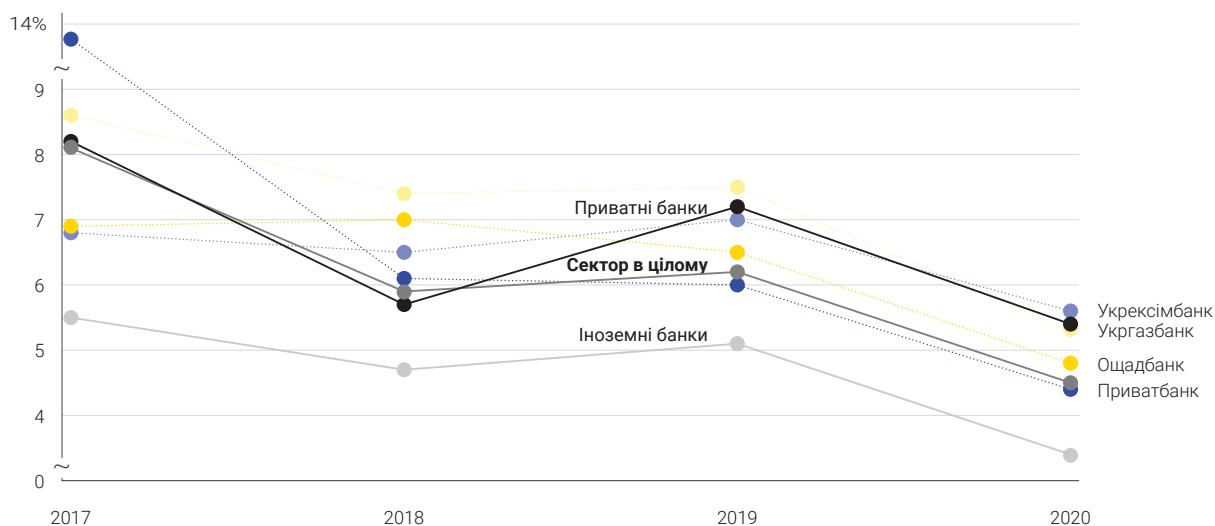
Середня доходність процентних операцій найбільших державних банків і груп банків, 2017–2020

Доходність процентних операцій Приватбанка 2017 року – 20%.

Джерело: НБУ, банки, розрахунки CASE Україна.

Середня вартість залучення коштів державними, приватними та іноземними банками, 2017–2020

Джерело: НБУ, банки, розрахунки CASE Україна

Історія постійних докапіталізацій Ощадбанку та Укресімбанку свідчить про те, що Уряд у разі необхідності підтримує ці банки і надає капітал, навіть якщо ці витрати не закладено до Державного бюджету.

Уряд надає капітал Ощадбанку та Укресімбанку, навіть коли ці витрати не закладено до Державного бюджету.

Постійна підтримка державних банків призводить до появи у менеджерів банків проблеми так званого морального ризику (*moral hazard*). Знаючи, що Уряд у разі проблем із достатністю капіталу надасть банку достатньо коштів, менеджмент банків не має достатньо стимулів підвищувати прибутковість через зниження вартості ресурсів. Замість того, щоб конкурувати з приватними банками, державні банки встановлюють відносно привабливі ставки за депозитами. Це допомагає залучати кошти та нарощувати активи, але знижує операційну прибутковість – під час криз операційного прибутку не вистачає, щоб компенсувати втрати за непрацюючими кредитами.

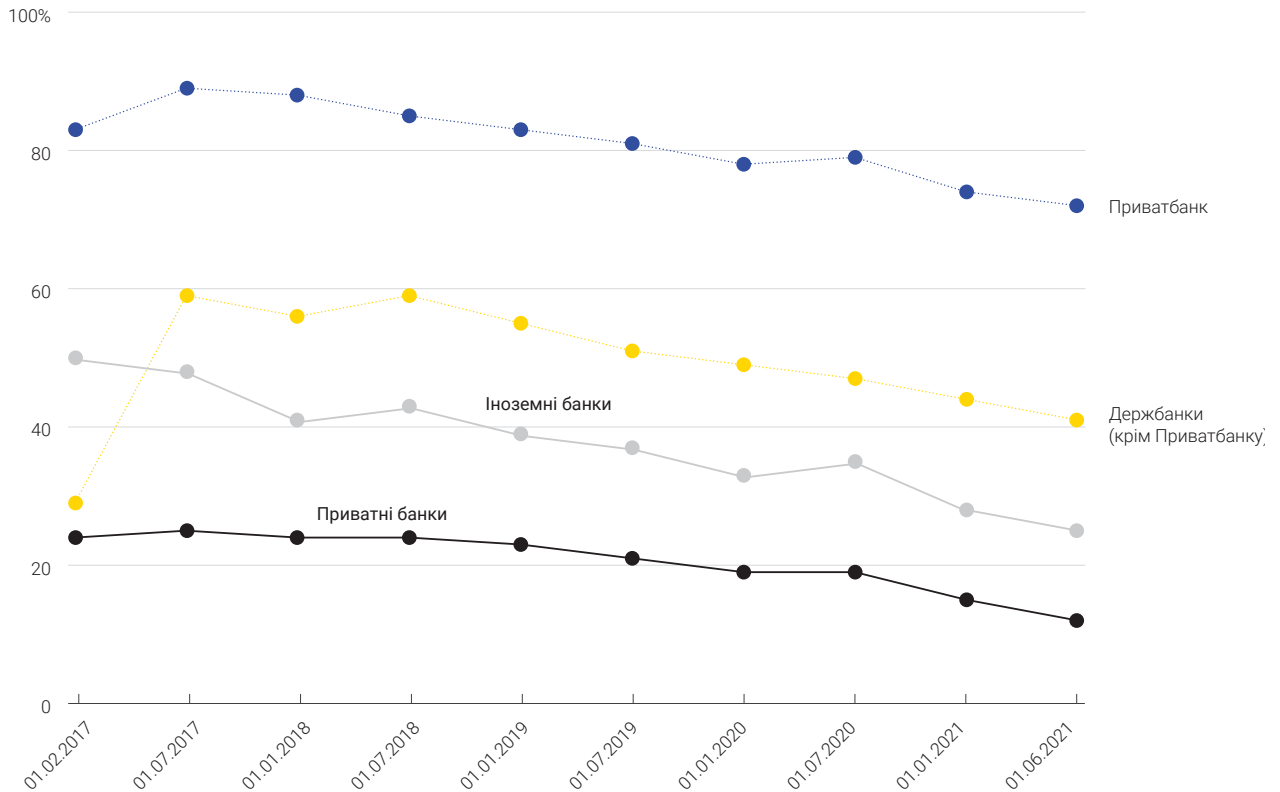
З огляду на це держбанки загалом, і насамперед Ощадбанк, мають вагомий потенціал до зниження ставок за депозитами, й, відтак, до підвищення прибутковості та ефективності роботи завдяки зниженню вартості фондування.

Інша, разом зі слабкою операційною ефективністю, ключова проблема державних банків – великі обсяги непрацюючих кредитів. Ці кредити здебільшого було надано ще до кризи 2014–2016 років. Під час гострої фази кризи позичальники припинили їх обслуговувати. Почасти це трапилося через падіння економіки та пов'язані з ним фінансові проблеми бізнесу. Почасти – через те, що великі суми кредитів було надано компаніям, пов'язаним із близьким оточенням колишнього президента Віктора Януковича, ці кредити з самого початку не мали шансів на повернення.

Великі обсяги політично мотивованих кредитів і погіршення фінансового стану операційно спроможних позичальників під час кризи призвели до того, що на середину 2017 року непрацюючими в державних банках виявилось більше половини виданих кредитів.

Це без урахування Приватбанку, де після націоналізації банку майже всі корпоративні позичальники припинили обслуговувати взяті кредити. Фактично Приватбанку після переходу до державної власності довелося розбудовувати корпоративне кредитування з нуля.

Окремі великі працюючі бізнеси не відновили платежі за кредитами навіть після завершення кризи та відновлення платоспроможності. Зазвичай це позичальники, які входять до складу великих бізнес-груп, що мають достатньо коштів від операційної діяльності, щоб обслуговувати борги, але не роблять цього. Деякі з цих позичальників відновили обслуговування кредитів, узятих у приватних банках, проте продовжують не платити державним банкам.

Графік 7.10. Динаміка непрацюючих кредитів. Найгірша ситуація в банках, які контролює держава.**Частка непрацюючих кредитів за групами банків, 2017–2021**

Джерело: НБУ

Висока частка непрацюючих кредитів під час й одразу після кризи була властива майже всім банкам, зокрема й іноземним. Приватні банки загалом змогли вирішити цю проблему шляхом як списання та продажу непрацюючих кредитів, так і активною роботою із позичальниками, які могли, але не бажали платити за кредитами – стягненням забезпечення, відкриттям судових справ та ін. Тимчасом як державні банки по суті обмежилися лише списанням непрацюючої заборгованості, до того ж активізувалися лише наприкінці 2020 року. Таким чином, загальний рівень непрацюючих кредитів держбанків у банківській системі впродовж 2020 року знизився з 49% до 44%, але фактично грошей за ці кредити держбанки не отримали, а лише визнали факт, що ці кредити вже не буде повернено.

Значні обсяги списання, втім, не призвели до додаткових збитків держбанків, адже майже всі такі кредити було повністю зарезервовано, тобто збитки було визнано раніше та покрито коштом Держбюджету. Проте спосіб зниження рівня непрацюючих кредитів держбанками ще раз засвідчив, що ці банки неохоче застосовують (або взагалі не застосовують) активні методи вирішення проблеми з накопиченими непрацюючими кредитами.

Майже всі такі кредити зараз відрезервовано, тож вони не чинять тиску на прибутковість держбанків.

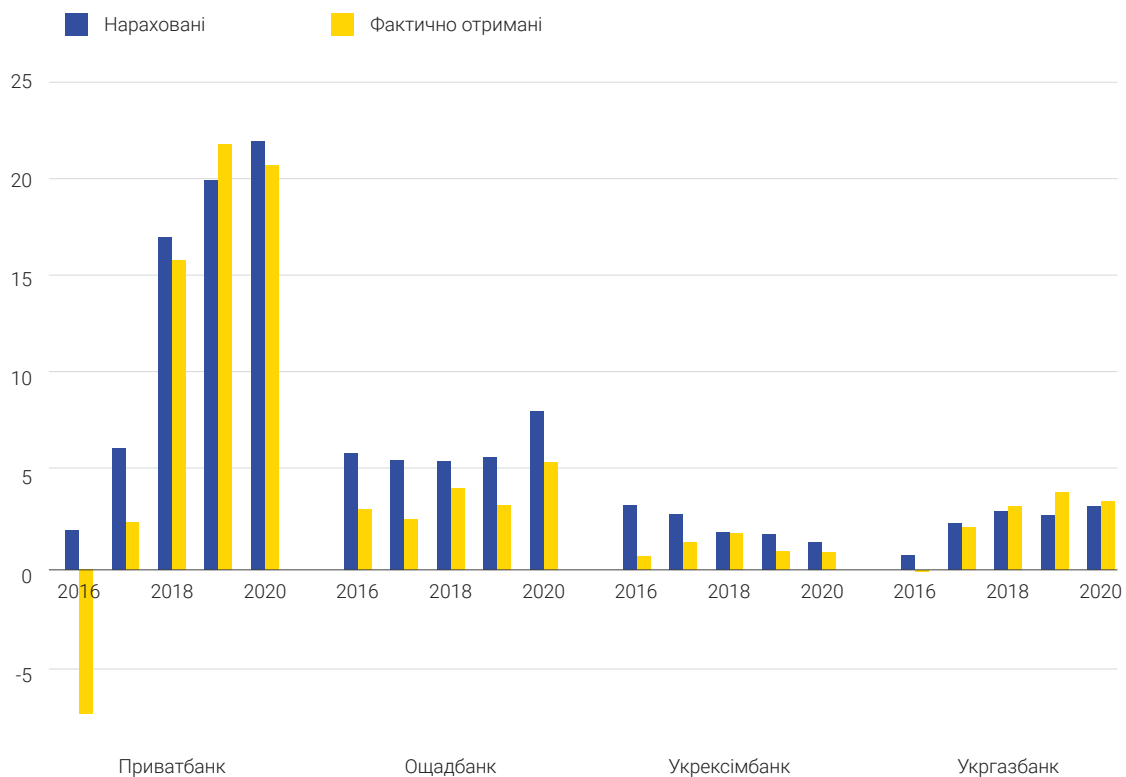
Проте існує ймовірність, що два банки, Ощадбанк та Укрексімбанк, досі не повною мірою відобразили реальну якість власних активів і рівень непрацюючих кредитів.

Аналіз фінансової звітності за міжнародними стандартами Ощадбанку та Укрексімбанку свідчить, що ці банки систематично завищують процентні доходи. Співвідношення фактично отриманих процентних доходів до доходів, які банки визнали та нарахували, всі останні роки менше 100% й коливається на рівні 85–95%. Тобто банки не отримують у повному обсязі доходів, які нараховують та відображають в Звіті про прибутки та збитки та в наглядовій статистиці НБУ.

Серед банків із приватним українським капіталом аналогічно чинять лише декілька невеликих банків, тож ця проблема непритаманна майже нікому з учасників банківської системи.

Графік 7.11. Нараховані та фактично отримані процентні доходи державних банків. Ощадбанк та Укрексімбанк систематично визнають більше доходів, ніж отримують реально.

Чистий процентний доход (процентні доходи мінус процентні витрати) держбанків – нараховані та фактичні, 2016–2020, млрд грн

Джерело: фінансова звітність банків за МСФЗ

Це означає, що у банків є частина позичальників, які не обслуговують свої кредити. Проте банки досі визнають у звітності та нараховують доходи за такими кредитами. Таким чином, банки, імовірно, завищують обсяги доходів.

З часом такі кредити з високою ймовірністю буде визнано непрацюючими, і це може негативно вплинути на капітал банків. У найгіршому разі банки потребуватимуть чергових сум докапіталізації.

Висновки та рекомендації

Ключові висновки

1. Українські державні банки загалом менш ефективні та прибуткові порівняно з банками іноземних груп і приватними банками з українським капіталом.
2. Їхня неефективність є прямим результатом державної власності та недоліків державного управління в Україні.
3. Менеджери державних банків мають менше стимулів до підвищення прибутковості, аніж менеджери приватних банків, через впевненість, що держава в разі необхідності надасть підтримку за рахунок коштів платників податків. Це стосується великих державних банків.
4. Орієнтація державних банків на соціальні проекти, проекти підтримки урядових ініціатив і фінансування дефіциту бюджету також викривлює стимули для менеджерів державних банків.
5. Підтримка державою банків, що перебувають у її власності, обмежується лише наданням коштів на покриття збитків і збільшення капіталу коштом платників податків. Проте підтримка у вигляді стимулювання до прибуткової діяльності та допомога у врегулюванні питань непрацюючих боргів відсутня або «разова» та непомітна.
6. У результаті державні банки – тягар для Державного бюджету. На фінансування їхніх потреб держава вже витратила понад 370 млрд грн, або більше \$21 млрд, та продовжуватиме додатково витратити близько 17 млрд грн щороку.

Ключові рекомендації

1. Державі доцільно переглянути політику управління державними банками. Першим пріоритетом діяльності має бути отримання прибутку.
2. Цього можна досягти за рахунок підвищення операційної ефективності. Зокрема зниженням вартості фондування, посиленням стандартів ризик-менеджменту, відмовою від політично мотивованого кредитування.
3. Державі доцільно змінити терміни підготовки держбанків до приватизації та прискорити цей процес. Зокрема відмовитися від формальних ознак і критеріїв приватизації (таких, як «зростання ВВП упродовж двох кварталів поспіль¹⁷») та виходити з поточної кон'юнктури ринку та інтересу потенційних інвесторів.
4. Державі потрібно відмовитися від будь-якої прямої підтримки державних банків коштом платників податків (докапіталізації). Натомість перейти до підтримки ініціатив банків з врегулювання та реструктуризації непрацюючих кредитів. Насамперед це стосується непрацюючих кредитів операційно самостійних і прибуткових боржників та груп, які не обслуговують свої борги перед держбанками.
5. Державним банкам доцільно активно комунікувати перед Урядом як представником акціонера власну позицію та потреби. Зокрема йдеться про необхідність створення сприятливого середовища для врегулювання непрацюючих боргів і про негативний вплив «соціальних» проектів та ініціатив на ефективність операційної діяльності й прибутковість банків.

Додаток

Ціна діючих держбанків для платників податків

Таблиця Д.1. Витрати держави на діючі державні банки, за роками, 2008 – 2020

ПРИВАТБАНК: 155 млрд грн або \$5.8 млрд													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Приватбанк, млн грн	0	0	0	0	0	0	0	0	107 000	48 365	0	0	0
Приватбанк, \$ млн	0	0	0	0	0	0	0	0	3 979	1 800	0	0	0

ОЩАДБАНК: 46 млрд грн або \$3.5 млрд													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ощадбанк, млн грн	12 770	0	0	604	0	1 400	11 599	0	4 956	14 616	0	0	0
Ощадбанк, \$ млн	1 748	0	0	76	0	175	763	0	199	533	0	0	0

УКРЕКСІМБАНК: 43 млрд грн або \$3.0 млрд													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Укрексімбанк, млн грн	1 000	6 350	6 390	0	0	0	5 000	0	9 319	7 722	0	0	6 840
Укрексімбанк, \$ млн	173	794	800	0	0	0	317	0	375	285	0	0	242

УКРГАЗБАНК: 13 млрд грн або \$1.3 млрд													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Укргазбанк, млн грн	0	5 000	0	4 300	0	0	0	3 837	0	0	0	0	0
Укргазбанк, \$ млн	0	645	0	538	0	0	0	165	0	0	0	0	0

Дані: НБУ, Міністерство фінансів, банки, розрахунки CASE Україна

Євген Дубогриз

Асоційований експерт

Закінчив економічний факультет Національного університету «Києво-Могилянська Академія», здобув ступінь магістра з економічної теорії на програмі EERC при НаУКМА (нині – Київська школа економіки). У 2003–2007 році працював редактором відділів економіки у ділових ЗМІ, у 2007–2014 – інвестиційним аналітиком та керівником у інвестбанках. У 2015–2019 – начальник управління, заступник директора департаменту у Національному Банку України, де займався стрес-тестуванням банків, впровадженням регуляцій, окремими питаннями банківського нагляду та підготовкою аналітичних звітів НБУ. Сфера експертизи – банківський сектор, нагляд, державні банки, фінансовий аналіз банків та компаній реального сектору, оцінка платоспроможності компаній. У 2009 році був визнаний найкращим інвестиційним аналітиком Центральної та Східної Європи у галузевій категорії (опитування Ertel Survey від Thomson Reuters). Має досвід викладання на програмах Київської школи економіки.

CASE Україна

Центр соціально-економічних досліджень

Центр соціально-економічних досліджень «CASE Україна» – один з найстарших і найвпливовіших українських осередків дослідження державної політики.

Починаючи з 1999 року ми виконали більш як 50 дослідницьких і просвітницьких проектів на замовлення Агенції з міжнародного розвитку США, Європейської комісії, Інституту відкритого суспільства, Програми розвитку ООН, Світового банку, Світового економічного форуму, Шведської агенції з міжнародного розвитку й багатьох інших.

01135 Київ, Україна
вул. Полтавська, 10, оф. 34

+38 (044) 227-53-17

info@case-ukraine.com.ua

case-ukraine.com.ua
cost.ua

facebook.com/cost.ukraine

youtube.com/Ціна_держави

telegram.org/@costukraine

patreon.com/costua

Підтримайте нашу роботу благодійним внеском!

Якщо ви вважаєте нашу просвітницьку та дослідницьку роботу корисною, інвестуйте у нашу роботу! Кожен внесок надихає і дає зрозуміти, що наша діяльність вам потрібна.

Як переказати гроші?

Найзручніше зробити внесок на нашій веб-сторінці у розділі «Підтримати» (<https://www.cost.ua/donate/>). Переказати гроші можна за допомогою кредитної картки, прямим переказом на рахунок чи за допомогою криптовалют.

Щомісячний платіж

Зверніть увагу на можливість підтримувати нас автоматичним щомісячним внеском. Це можна зробити і на нашому сайті, і за допомогою сайту «Патреон»: <https://www.patreon.com/costua>. Повторюваний платіж можна скасувати будь-коли.